

Suyûtî'ye Yöneltilen Suçlamalar (Sehâvî-Suyûtî Çekişmesi Bağlamında)

Doç.Dr. Enbiya YILDIRIM*

Özet

İslam kültür mirasını inşa edenlerin en renkli simalarından olan Suyûtî, eser sayısının çokluğu yanında çalışmalarının pek çok alana yayılmasıyla da dikkatleri çekmiştir. Onun ilgi çeken bir yönü de, zamanındaki bilgilerle olan tartışmaları ve pek çok suçlamayla karşı karşıya kalmasıdır. Bilim hırsızlığıyla suçlanması ise, en dikkat çekici suçlamadır. Bütün bu tartışmaların nedenleri, ithamların gerçeklik payı yanında Suyûtî'nin kişiliğinin bunların yaşanmasında ne derece etkili olduğu hususu cevaplanması gereken sorulardır. Bu sorulara yanıt verilebildiğinde Suyûtî dönemi bilimsel hayat daha sağlıklı yazılabilecektir.

Anahtar Kelimeler: İntihal, suçlama, şöhret, kendini beğenme, müctehid, husumet

Abstract

Al-Suyuti, the most leading faces of those who constructed the Islamic cultural heritage, drew attention for his studies spreading to many fields as well as the large number of his works. One of his side which drew attention is his argues and discussions with many scholars of his time and many accusations directed to him. His being accused of arrogation (literary theft) is the most striking accusation. It is required to answer those questions about the causes of all these argues, the true rate of these accusations and to what extent al-Suyuti's personality had effects on these situations. When these questions can be answered, the scientific life of al-Suyuti's period will be written more truly.

Key Words: Arrogation, accusation, fame, arrogance, muctahid, enmmity

İslam medeniyetinin bir parçası olan bilim tarihinin bütün birimlerini ve safhalarını eser bırakan müellifler açısından incelendiğinde, bazı yazarların ayırt edici özellikleriyle öne çıktıklarını görür. Bu bazen yeni yaklaşım, bazen çığır açıp dönüşüm gerçekleştirme ile kendini gösterebildiği gibi geçmişin birikimini geleceğe aktarma veya velûd olma başarısı olarak da kendisini gösterir. Bazen birkaç özelliğin bir yazarda toplandığına da şahit olunur. Konuya İslami ilimler açısından bakıldığında da, İslam medeniyetinin her dönemdeki gelişiminde ve bu birikimin sonraki kuşaklara aktarılmasında lokomotif görevini üstlenmiş bazı kişiler hemen dikkatleri çeker. Bu zevatın çoğunlukla sahip oldukları hususiyetlerden birisi de geriye yüklü eser mirası bırakmış olmalarıdır.

* Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (enbiya@cumhuriyet.edu.tr).

Hatta adları anıldığında akla gelen ilk özelliklerinden birisi çok eser telif edişleri olmaktadır. Nevevî, İbn Teymiyye, İbnü'l-Cevzî ve Zehebî gibi yazarlar bu kapsamda zikredilebilir. Ancak bir yazarın şöhreti, bazen çağdaşı olan insanlarla arasında bir takım sorunların yaşanmasına neden olabilmekte, hatta bir takım suçlamalara maruz kalabilmektedir. Örneğin yazarın bu denli eseri bizzat kendisinin yazmadığı, başkalarının çalışmalarından aparttığı suçlaması gibi. Bizim tespit edebildiğimiz kadarıyla, çağdaşlarıyla sorunlar yaşayan ve başta intihal suçlaması olmak üzere pek çok ithama maruz kalan alimlerin başında Suyûtî gelmektedir. Bu nedenle, neredeyse her alanda bir şeyler yazmış olması nedeniyle İslam dünyasının en fazla tanıdığı kimselerden olan Suyûtî, başta çok eser telif etmiş olması olmak üzere maruz kaldığı suçlamalar açısından incelenmeyi fazlasıyla hak etmektedir. Bu makalede, ona yönelik temel suçlamalar makale şartları çerçevesinde ele alınacaktır.

A-Suyûtî'nin Kısa Özgeçmişi

Suyûtî, Memlûkler devletinin son zamanlarında, 1 Recep 849 (3 Ekim 1445) tarihinde Kahire'de doğdu. Hasan b. Halil el-Makdisî, babasının kütüphanesinde doğduğunu yazar. Şâfiî fakihlerden olan ve kâdîlik yapan babası Kemâluddîn, annesini bir kitap araması için kütüphaneye yollar ve doğum orada gerçekleşir. Bu yüzden Suyûtî'nin adlarından biri İbnü'l-Kutub'dür.¹ Sehâvî, annesinin bir Türk cariye olduğunu söyler.² Beşbuçuk yaşındayken babasını kaybeden (855/1451) Suyûtî, vasiyeti üzerine İbnü'l-Humâm es-Sivâsî'nin (861/1457) himayesine girer. Suyûtî bunu "benimle ilgilenenlerin başı, Şeyh Kemaleddin İbnü'l-Humâm'dı"³ diyerek dile getirir.

İlim adamı olan babasını erken yaşta kaybetse de, siyasilere iyi ilişkiler içinde olması onun ilim yolunda yetişmesinde ve alt yapısının sağlam olmasında etkili olmuştur, denebilir. Nitekim sekiz yaşına gelmeden hafızlığını yapar, pek çok alimden temel ilimleri okur. Daha 15 yaşında iken ilk eseri *Şerhu'l-İstiâze*'yi yazar, böylece geleceğiyle ilgili ilk ipucunu vermiş olur.⁴ Bu arada devrin meşhur alimlerinden dersler almaya

¹ el-Ayderusî, Abdulkadir b. Şeyh b. Abdillâh, *Târihu'n-Nûri's-Safir an Ahbâri'l-Karni'l-Âşir*, Beyrut-1985, s. 51; Anonim *Mukaddime fi Menâki's-Suyûtî*, vr. 271-a'dan nakleden Sartain, Elisabeth Mary, *Celâleddin Suyûtî'nin Hayatı*, Çev. Hasan Nureddin, İst.-2002, s. 14.

² es-Sehâvî, Muhammed b. Abdirrahman, *ed-Dav'u'l-Lâmi'*, Beyrut-Tsz., IV/65; Hammûde, Tahir Suleyman, *Celâleddin es-Suyûtî*, Beyrut-1989, s. 93; *Ayderusî*, age., s. 51. Suyûtî, annesinin Çerkes olduğu iddiasına insan şeceresinin babadan gittiği, pek çok alimin annesinin Arap olmadığı cevabını verir. Bkz. Suyûtî, *Tarzu'l-İmâme fi't-Tefrika beyne'l-Makâme ve'l-Kumâme* (Suyûtî, *Şerhu Makâmâti Celâleddin es-Suyûtî*, hzr. Semîr Mahmud ed-Derûbî, Beyrut-1989 içinde), II/736-7. Suyûtî güvendiği bir insandan naklen, babasının büyük dedesinin Acem veya şarktan biri olduğunu söylediğini aktarır. Dolayısıyla Arap asıllı olmayabileceğine kapı aralar. Bkz. Suyûtî, *Husnu'l-Muhâdara fi Ahbâri Mısır ve'l-Kâhira*, hzr. Halil el-Mansûr, Beyrut-1997, I/288.

³ Bkz. Suyûtî, *Tarzu'l-İmâme*, II/815; Hammûde, age., s. 122; eş-Şek'a, Mustafa, *Celâleddin es-Suyûtî*, Kahire-1981, s. 8-9.

⁴ Suyûtî'nin gençlik döneminde yazdığı ve tamamen alıntılardan oluşan *et-Ta'rîf bi Âdâbi't-Te'lîf* adlı eseri de onun eser yazmaya olan merakının bir delilidir. Bu çalışmasında, yazmanın önemi, hazır olmadan yazmaya girişmemenin gerektiği, eser yazanın her zaman eleştirilenlerce tenkit edileceği, öldükten sonra devam eden sadakalardan birinin ilim olduğu ele alınır. Suyûtî, *et-Ta'rîf bi Âdâbi't-Te'lîf*, thk. Merzuk Ali İbrahim, Kahire-Tsz.

devam eder. Önce tefsir, hadis ve fıkıh başta olmak üzere dini ilimleri öğrenmek için gerekli olan nahiv, meânî, bedî', beyân vs. gibi alet ilimlerini öğrenir, sonra da esas ilim mevzularında geniş bir vukufiyet ve salahiyet kazanır. Gençliğinde pek çok seyahat yapar. Şeyhûniye Medresesi'nde tadrise başlar, şöhreti her yana yayılır, derslerini bazı müderrisler de takip etmeye başlar. Tolunoğulları Camii'nde fetva verir, hadis imla eder, Hankâh eş-Şeyhûniye'de hadis tedrisinde bulunur. Bilahere Kahire'nin en büyük ve evkafca en geniş hankâhı olan Baybarsiye şeyhliğine geçer, fetva verir. Daha sonra devlet yöneticileriyle sıkıntılar yaşayıp uzlete çekilir. 62 yıllık bir ömür süren Suyûtî, 19 Cemâziyelevvel 911 (17 Ekim 1505) tarihinde vefat eder.

Suyûtî, İslâmî gelenekte çok az şahit olduğumuz bir şey yapar ve bizleri şaşırtarak hayat hikayesini bizzat yazar. Böylece araştırmacıları fazla yorulmaktan kurtarır. *et-Tehaddüs bi Ni'metillah*'da hayatını ve ilmî yönünü her açıdan tanıtmaya çalışır. *Husnu'l-Muhâdara*'da da özgeçmişini muhtasar olarak verir. Terceme-i halini yazması, daha yaşarken tartışmaların ortasında yer aldığı için nasıl biri olduğunun herkesçe bilinmesini istemesinden kaynaklanmış olabilir. Bunun yanında, İslam dünyasında ulaştığı şöhret nedeniyle, insanların merak edeceklerini ve yazılacak biyografi çalışmalarında da mutlaka yer alacağını düşünerek bizzat kendisi tanıtmak ve sağlıklı bilgi sunmak istemiş de olabilir.

Suyûtî kendisinden bahsederken yedi ilimde (tefsir, hadis, fıkıh, nahiv, meânî, beyân, bedî') derin bilgiye mazhar olduğunu, mütalaa ettiği bazı nakil ilimleri ile fıkıh hariç bu yedi ilimde, bırakın başkalarını hocalarının dahi onun kadar geniş bilgiye sahip olmadığını söyler. Bunların dışında usûlü fikh, cedel, tasrîf, feraiz, tıp gibi ilim dallarında da eğitim aldığını ve ictihad yapacak seviyeye geldiğini belirtir. Sema ve icazet yoluyla yüzelli hocadan hadis aldığını, dirayetle ilgili ilimleri kıraat ettiğinden dolayı hadis dinlemeye fazla vakit ayıramadığını belirtir. Bu arada eserlerinin listesini de verir. *Husnu'l-Muhâdara*'da bu rakam 288, muhtemelen daha sonra yazdığı *Kitâbu'l-Tehaddus*'de ise 340'tır.⁵ Makalenin ilerleyen bölümlerinde daha iyi anlaşılacağı üzere, Suyûtî'nin şahsiyeti, birikimi ve çevresinde olup biten tartışmalar esasında bu paragraf içinde yatmaktadır.

B-Suyûtî'ye Yönelik Suçlamalar

Hayatın bir alanında kendisine saygın bir yer edinmiş her insanın, zaman zaman bazı insanlarla, özellikle de aynı branşı paylaştığı meslektaşları ile anlaşmazlığa düşmeleri, bazen de karşılıklı suçlama içine girmeleri olağan bir durumdur. Suyûtî'nin hayat hikayesini kendi kitaplarında ve ondan bahseden eserlerde incelendiğinde de, bazı insanlarla problemleri olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü karşılıklı suçlamalar söz konusu olmuştur. Bu esasında problemlili olmaktan öte hasımlaşmaya ve nefret edişe kadar varan bir durumdur.

⁵ Suyûtî'nin hayatı hakkında bkz. Suyûtî, *Husnu'l-Muhâdara*, I/290-4, 335-339, Suyûtî, *Kitâbu'l-Tehaddus bi Ni'metillah*, hzr. Sartain, Elisabeth Mary, Cambridge University-1975, s. 105-136, 247-8; Karahan, Abdülkadir, *Süyûtî*, MEB İslam Ansiklopedisi, XI/258-63.

Anlaşılan o ki, Suyûtî kendi dönemindeki pek çok insanla sürtüşme içinde olmuş, hasım edinmiştir. Sehâvî, Burhânuddîn İbrahim b. Abdurrahman el-Kerakî, Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, Şemsuddîn Muhammed b. Abdulmun'im el-Cevcerî, Şemsuddîn Muhammed el-Bânî bunlardan bir kısmıdır.⁶

Suyûtî bu insanlar içinde en sert tartışmaları Sehâvî ile yaşamıştır. Sehâvî saldırı sancağını taşımış ve ona çok ağır biçimde saldırmıştır. Nitekim *ed-Dav'u'l-Lâmi'*de Suyûtî'ye ayırdığı terceme-i halde onu yerden yere vurmıştır. İbn Hacer'in öğrencisi Sehâvî'nin bu suçlamaları esasında sadece onun kendi bireysel düşünceleri olarak düşünülmemelidir. İthamlarının en azından bir kısmını, bazılarının ortak değerlendirmesi olarak görmek yerinde olacaktır. Çünkü Suyûtî'ye hasım olan sadece o olmadıktan belli noktalarda ortak bir duruştan söz etmek mümkün olabilir.

Sehâvî'nin suçlamalarının tahlilinden önce, ithamlarının neler olduğuna yer vermek yerinde olacaktır. Sehâvî yazdığı biyografide Suyûtî ile ilgili çok olumsuz bir tablo çizmiştir. Bunları gruplandırma imkanımız vardır. Buna göre, Suyûtî her ilimden biraz almıştır, ancak sabırsız biri olduğundan çeşitli ilimleri sonuna kadar götürememiştir.

Suyûtî bir ilim adamı olan babası Kemâleddîn'in doğum tarihini kesin olarak bilmez ve bunun dokuzuncu yüzyılın başlarına doğru olduğunu belirtir.⁷ Sehâvî, babasının doğum tarihinden habersiz oluşundan alaycı bir ifade ile bahseder ve doğum tarihini 804/1402 olarak verir. Babasının da hamâkat ve kendini beğenmişlikle tanındığını yazar.⁸

Suyûtî hayat hikayesini anlatırken matematik ilminin kendisine ağır geldiğini dile getirmiş ve "matematiğe gelince; bu ilim bana en zor gelen ve kafama girmeyen şeydir. Matematikle ilgili bir meseleye baktığımda sanki bir dağ taşıyormuşum gibi gelir"⁹ demiştir. Sehâvî onun bu sözü hakkında, ismini vermediği bir alimden, matematik ilminin bir zeka ilmi olduğunu aktarır ve Suyûtî'nin bu itirafının onun ne kadar ahmak ve anlayışı kit biri olduğunu gösterdiği değerlendirmesini yapar.¹⁰

Tolunoğulları Camii'nde hadis dersi verdiği kimseler sıradan halktır.¹¹ Baybarsiye meşyahasına oturması torpille olmuştur. Sehâvî, onun Şeyhûniyye Medresesi hadis hocalığına atanması hususunda bu medresenin şeyhi Allame el-Kâfiyecî'den de defalarca şunu duyduğunu nakleder: "Türk nazır böyle karar almış olmasaydı veya yetki benim elimde olsaydı onu o göreve getirmezdin. Çünkü oraya ondan daha layık bir başkasını bilmekteyim."

Sehâvî'ye göre, Suyûtî kendini beğenmiş, başkalarını hakir gören, saplantılı ve kindar biridir. Saygısız bir insandır. Hocalarına ve daha önceki

⁶ Bkz. Suyûtî, *el-Hâvî li'l-Fetâvâ*, Beyrut-Tsz, I-II; Sartain, *Celeddin Suyuti'nin Hayati*, s. 40-56; et-Tabbâ, İyâd Halid, *el-İmâmu'l-Hâfiz Celâluddîn es-Suyûtî Ma'lemetu'l-Ulûmi'l-İslâmiyye*, Dimâşk-1996, s. 80-6; Hammûde, *Celâluddîn es-Suyûtî*, s. 122-137.

⁷ Suyûtî, *Kitâbu't-Tehaddus*, s. 7.

⁸ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-Lâmi'*, XI/72-3.

⁹ Suyûtî, *Husnu'l-Muhâdara*, I/335-339.

¹⁰ Sehâvî, *age.*, IV/67.

¹¹ Sehâvî, *age.*, IV/66.

ilim adamlarına karşı dilini ve kalemını saldırı için serbest bırakmıştır, ilim adamlarıyla uygun olmayan usluhta yazışmaktadır. Örneğin Kadı Adududdîn Abdurrahman b. Ahmed el-İcî (756/1355) için "İbnu's-Salâh'ın nalinine batacak durumda bile değil" demiştir. Annesi bile onun ahlakından şikayetçiydi.

İlim meclislerinde oturmamasından, sadece defter ve kitaplara bakarak, danışmaksızın yazmasından dolayı eserlerinde çok hatalar vardır.

Çok hızlı eser yazmaktadır. Başkalarının çalışmalarından istifadeyle eser yazmaktadır. *en-Nefhatu'l-Miskiyye ve't-Tuhfetu'l-Mekkiyye* adlı (birkaç sayfalık) eserini Mekke'de bir günde İbnu'l-Mukri'in *Unvânu's-şeref* adlı eserinin yönteminde yazmıştır. Irâkî'nin *Elfiyye'si* üzerine de *Elfiyye* yazmıştır.

Yaptıklarını abartan biridir. Eserlerinin sayısının üçyüzden fazla olduğunu söylemektedir. Oysa bunların bir kısmı bir varak, bir çoğu da bir fasikülden azdır.

Suyûtî ileride geleceği üzere kendisini asrın müceddidi olarak görmüştür. Herkes gibi Sehâvî de bundan rahatsızdır. Nitekim, onun müctehidlik iddiasında bulunmasını, bazılarının hatalarını örtmek için kullandığı bir gerekçe olduğunu aktarır ve müctehidlik iddiasında bulununca insanların hepsinin ona yüklendiğini söyler.

Sehâvî'nin tüm eleştirileri içinde yönelttiği en ağır suçlama, kendisinin bazı eserlerini çalmakla suçlaması, ayrıca insanların bilmediği eski kitapları talan edip kendisine mal etmekle itham etmesidir. Bu sarsıcı iddiasını şöyle dile getirir:

"Benim yanıma gidip gelirken¹² yaptığım çalışmalardan çok aşmıştır. *el-Hisâlu'l-Mûcibe li'z-Zilâl, el-Esmâu'n-Nebeviyye, as-Salâtu ale'n-Nebî, Mevtu'l-Ebnâ* ve sayamayacağım diğer çalışmalarım gibi. Bunun yanında Mahmudiye Kütüphanesi ve diğer kütüphanelerde bulunan ancak çağımızdaki insanların bilmediği çeşitli ilim dallarına dair eserleri almış, bunlarda ufak tefek değişikliklere gitmiş, takdim-tehir yapmış ve kendine nispet etmiştir. Bunların mukaddimesinde de yaptığını büyük bir iş gibi göstermiş, bilmeyen insan da buna bakarak bu çalışmanın bir parçası bile artık yapılamaz sanmıştır. Onun öne çıkan ilk risalesi, mantık ilminin haram oluşuna dair çalışmasıdır. Oysa bunu İbn Teymiyye'nin eserinden çıkarıp almış, çoğu kısmının hazırlanmasında da benden yardım görmüştür."

Sehâvî, Suyûtî'nin eserlerini kendisine mal ettiği kimseler arasında İbn Hacer'i de sayar ve şunu der: "Kendisi aşırıyor ama diğer taraftan başkalarının aşırıldığını söylüyor. Ben onun tırnakları kısaltmakla ilgili bir eserini gördüm. Bir de baktım ki, *Fethu'l-Bârî*'nin ibaresinin aynısı. Oradaki ifadeleri aynıyla aktarmış. Hadis ve rivayet alanında telif ettiği eserlerin çoğu Hafız İbn Hacer'in terekesinden ele geçirdiği müsveddelerdir."¹³ Sehâvî onun şu kitapları aşırıp kendine mal ettiği eserler olduğunu söyler: *Lubâbu'n-Nukûl fî Esbâbi'n-Nuzûl, Aynu'l-İsâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe, en-*

¹² Sehâvî (831/1428) doğumludur. Dolayısıyla Suyûtî'den onsekiz yaş büyüktür.

¹³ Suyûtî, *el-Kâvî fî Târîhi's-Sehâvî (Şerhu Makâmât içinde)*, II/948-9.

Nuketu'l-Bedîât ale'l-Mevdûât, el-Medrec ile'l-Mudrec, Tezkiretu'l-Mu'tesî bi men Haddese ve Nesiye, Tuhfetu'n-Nâbih bi Telhîsi'l-Muteşâbih, Mâ Ravâhu'l-Vâûn fî Ahbâri't-Tâûn, el-Esâs fî Menâkibi Beni'l-Abbâs, Cuz' fî Esmâi'l-Mudellisîn, Keşfu'n-Nikâb ani'l-Elkâb, Neşru'l-Abîr fî Tahrîci Ehâdîsi's-Şerhi'l-Kebîr.

Sehâvî, bunları aşırıldığına keşke asıllarını yok etmemiş olsaydı der. Asıl hallerine göre kopya etmiş olsaydı bunun çok daha iyi olmuş olacağı ekler ve Suyûtî'nin terceme-i halini "aklı ihsan eden Allah'ı tespih ederim" ile bitirir.¹⁴

Görüldüğü üzere, Suyûtî'den dokuz yıl kadar önce vefat eden Sehâvî, Suyûtî'nin yaşamını genişçe ele almıştır. Ancak bunu esasında Suyûtî'den bahsetmek için değil karalamak amacıyla kaleme aldığı anlaşılmaktadır. Öyle ki Sehâvî, Suyûtî'ye yönelik sataşmalarını onun öğrencilerinin biyografilerinde de sürdürmüştür. Abdulcebbar b. Ali el-Ahtâbî'nin terceme-i halinde "hocası gibi delilikten kurtulamamıştır." demesi¹⁵, Abdulkâdir b. Huseyn İbnu'l-Muğayzil'in terceme-i halinde Suyûtî'nin "geçimsiz biri olduğunu" iddia etmesi¹⁶, Ali b. Muhammed b. İsa el-Eşmûnî'nin terceme-i halinde Suyûtî'nin "ahmak olduğunu"¹⁷, Ebu'n-Necâ b. Halef el-Mısıri'nin terceme-i halinde de "hasetçi olduğunu" dile getirmesi bunun örnekleridir.¹⁸

Suyûtî ile sürtüşme içinde olanlardan biri olan Kerakî de ona benzer bazı eleştiriler yöneltir. Bu da Suyûtî'ye karşı bir cephenin varlığını ve argümanlarının aynı olduğunu kuvvetlendirmektedir. Bunlar üç ana başlıkta toplanır: Suyûtî'nin müceddidlik iddiasında bulunması, kendisinin yazma ve konuşmada insanların en alimi olduğunu söylemesi, hayatı boyunca insanları kırmaya ve risaleler yazarak alimlere sataşması.¹⁹ Suyûtî Cevcerî ile arasında fıkıh, tevhid ve nahiv alanında olan tartışmalar nedeniyle yazdığı onaltı risalenin ismini de *Tehaddus*'de zikreder.²⁰

Suyûtî'den daha sonra vefat eden şair ve edip İbnu'l-Uleyf Ahmed b. el-Huseyn el-Mekki'nin de (922/1516) Sehâvî'yi destekleyen, Suyûtî'nin

¹⁴ Sehâvî'nin zikrettiğimiz suçlamaları için bkz. *ed-Dav'u'l-Lâmi*, IV/66-70. Günümüzde de benzer iddialar dile getirilmektedir. Adnan Derviş, ahlalhadeeth.com sitesindeki yazısında (7-Mart-2006) Suyûtî'nin Halep Ahmediyye Kütüphanesi hadis bölümü 305 numarada, mikrofilmi de Şam'da Kültür Bakanlığı'nda genel 241 numarada saklanan *Risâletu'l-Beyân fî Riyâdati's-Sıbyân* adını taşıyan beş yapraklık, çocuk eğitim sanatıyla ilgili bir yazma bulunduğunu belirtir. Yazmanın müstensihî muhaddis ve tarihçi Cârullah b. Fehd el-Mekki'dir. (954/1547). Risalenin bir nüshası da Rabat Genel 38'de bulunmaktadır. Ancak onu getirtmesi mümkün olmaz. Risalenin başlığı şu şekildedir: "Çocukların eğitimi, eğitilmelerinin yöntemi ve ahlaklarını güzelleştirmenin açıklanışı." Adnan Derviş aynı risaleyi "gelişme çağındaki çocukların eğitimi, eğitilmelerinin yöntemi ve ahlaklarının güzelleştirilmesi" başlığıyla *İhyâ*'da gördüğünü söyler. Gerçekten de risale Suyûtî'nin baş tarafa eklediği giriş ile sonuçtaki ilave birkaç kelimesi haricinde aynı kelimelerle *İhyâ*'da yer almaktadır. Bkz. el-Gazâlî, Muhammed b. Muhammed, *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*, İst.-1985, III/69-72. Derviş, bunun muhaddis ve tarihçi allame Cârullah b. Fehd el-Mekki'nin gözünden nasıl kaçtığını ise anlayamadığını dile getirir.

¹⁵ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-Lâmi*, IV/36.

¹⁶ Sehâvî, *age.*, IV/266.

¹⁷ Sehâvî, *age.*, VI/5.

¹⁸ Sehâvî, *age.*, XI/144..

¹⁹ Suyûtî, *Tarzu'l-İmâme*, II/616-817.

²⁰ Suyûtî, *Kitâbu't-Tehaddus*, 186-90. Bu paragrafla ilgili olarak ayrıca "Eserlerinin Çokluğu" bölümü g maddesine de bkz.

Kavî adlı eserine ve müctehidlik iddiasına cevap veren iki çalışmasının bulunduğu dile getirilmiştir: *eş-Şihâbu'l-Hâvî alâ Munşii'l-Kâvî, el-Muntekidu'l-Levze' ale'l-Muctehidi'l-Muddeî*.²¹

Başta Sehâvî olmak üzere Suyûti'nin muasırı insanlarla çok gürültü çıkardığı belli olan problemlerin kendilerinden sonra gelen tarihçilerin kitaplarında nasıl yer bulduğu sorunu da ele alınması gereken bir husustur. Aralarındaki problemleri daha yakından incelemek amacıyla söz konusu kitaplara bakıldığında çok ilginç bir tabloyla karşı karşıya kalınmaktadır. İlgili kitapların altı tanesi meşhur olup ikisinin müellifi onun öğrencisidir.

1-İbn İyâs, Muhammed b. Ahmed el-Hanefî (930/1524): *Bedâiu'z-Zuhûr fî Vekâii'd-Duhûr*²² adlı eserinde Suyûti'ye ayırdığı bölüm bir sayfayı aşmaz.

2-Muhammed b. Ali b. Tolon ed-Dimaşkî (953/1546): *Mufâkehету'l-Hullân fî Havâdisi'z-Zemân* adlı eserinde Suyûti'ye ayırdığı bölüm bir sayfayı aşmaz.²³

3-Musa b. Yusuf el-Ensârî (1002/1594): *er-Ravdu'l-Âtır fî mâ Teyessera min Ahbâri'l-Karni's-Sâbi' ilâ Hitâmi'l-Karni'l-Âşir*. Bunda da önceki iki eserde olduğu gibi son derece muhtasar tutulmuştur.²⁴

4-Necmuddin Muhammed b. Muhammed el-Ğazzâi ed-Dimaşkî (1061/1651): *el-Kevâkibu's-Sâira bi A'yâni'l-Mjeti'l-Âşira*. Bu çalışmasında Suyûti'ye yaklaşık beş buçuk sayfa ayırmıştır.²⁵

5-İbnu'l-İmâd, Abdulhay b. Ahmed el-Hanbelî (1089/1678). *Şezerâtu'z-Zeheb fî Ahbâri men Zeheb*. Bu eserde de dört buçuk sayfa ayrılmıştır.²⁶

6-Muhammed b. Ali eş-Şevkânî es-San'ânî (1250/1834). *el-Bedru't-Tâli' bi Mehâsini men ba'de'l-Karni's-Sâbi'*. Bu eserde Suyûti'ye altıbuçuk sayfa tahsis edilmiştir.²⁷

Şevkânî'nin çalışması hariç, bu çalışmaların tamamında Suyûti'ye yönelik suçlamalara değinen olmamış, hepsi de Suyûti'yi aşırı şekilde övmüşlerdir. el-Ğazzî ile İbnu'l-İmâd onun kerametlerine bile yer vermişlerdir. Şevkânî ise suçlamaları tek tek ele alarak bunlara cevap verip onu savunmuş ve müdafaa etmiştir. Nitekim şöyle demiştir:

"Tüm ilimlerde zirveye çıktı, akranlarını geçti ve şöhreti her tarafa yayıldı. Hadis'te *el-Câmiu's-Sağîr* ve *el-Câmiu'l-Kebîr*, tefsirde *ed-Durru'l-Mensûr*, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân* gibi faydalı kitaplar yazdı. Her alandaki eserleri makbuldür. Çalışmaları, bütün İslam coğrafyasında güneş gibi

²¹ es-Sabbâğ, Muhammed b. Lutfî, (Suyûti'nin *Tahzîru'l-Havâs min Ekâzîbi'l-Kussâs*'ına yazdığı mukaddime), Beyrut-1984, s. 47.

²² İbn İyâs el-Hanefî, Muhammed b. Ahmed, *Bedâiu'z-Zuhûr fî Vekâii'z-Zuhûr*, hzr. Muhammed Mustafa, Kahire-1984, IV/83-4.

²³ İlgili eser I/301'den nakleden ed-Derûbî, (Suyûti'nin *Şerhu Makâmât*'ına mukaddimesi), I/53.

²⁴ Bkz. ed-Derûbî, age., I/53.

²⁵ Bkz. ed-Derûbî, age., I/53.

²⁶ İbnu'l-İmâd, *Şezerâtu'z-Zeheb fî Ahbâri men Zeheb*, hzr. Abdulkadir el-Arnaût, Mahmud el-Arnaût, Beyrut-1993, X/74-9.

²⁷ Şevkânî, *el-Bedru't-Tâli'*, I/328-335.

olmuştur. Faziletine haset eden, konumunu inkar edenlerden kurtulamamıştır. Nitekim akranından olan Sehâvî *ed-Dav'u'l-Lâmi'* adlı eserinde Suyûtî için kapkara bir terceme-i hal yazmıştır. Çoğu çirkin iftiralar, ağır hakaretler, açıktan veya imalı yolla konumuna saldırı ve tahkirden oluşmaktadır. Ancak bu Sehâvî'nin akranı olan tüm faziletli kimselere karşı takındığı genel bir tavidir." Şevkânî daha sonra aralarındaki rekabetin Suyûtî'yi *el-Kâvî* adlı eserini telif etmeye mecbur bıraktığını, bu faziletli insanın *ed-Dav'u'l-Lâmi'*deki terceme-i halini okuyan kişinin bunun bir hasmın elinden çıktığını ve makbul olmadığını anlayacağını ekler.²⁸

C-Suyûtî'ye Yöneltilen Eleştirilerin Değerlendirilmesi

Suyûtî'ye yöneltilen suçlamaların tahliline geçmeden önce, Suyûtî'yi bu derece hücumla maruz bırakan nedenleri incelemek öncelik arz etmektedir. Bu insanları bu denli kendisine düşman eden sebepler ne idi? Bunlar ortaya konduktan sonra her iki tarafı sağlıklı bir şekilde değerlendirmek daha kolay olacaktır. Bu nedenle suçlamaların kökenlerine inmek gerekmektedir.

1-Suyûtî'nin Kişiliği

Suyûtî daha yirmili yaşlarını bitirmeden, eserleri yabancı ülkelerde dolaşıma girmiştir. Kendisinin de ifade ettiği gibi çalışmaları, daha o hayattayken bütün İslam dünyasına yayılmış, Anadolu ve İstanbul'a ulaşmıştır.²⁹ Yaşarken çok büyük bir şöhrete ulaşmıştır. Muhtelif konularda seçtiği çalışmalarının muhtevaları ve bunların sayısal fazlalığı yanında farklı fetvaları nedeniyle girdiği münakaşalar ve bu konulardaki risaleleri de Mısır içinde ve dışında şöhretinin artmasına katkı sağlamıştır. Şöhreti nedeniyle ülke dışından pek çok talebe onunla çalışmak için Kahire'ye geliyor, alimler çeşitli meseleleri danışarak fetva istiyorlardı.³⁰

Elbette bu şöhretin altında yatan şey Suyûtî'nin birikimi ve bilimsel alanda ulaştığı seviye idi. Ancak bu birikimle elde ettiği şöhret nedeniyle tevazuyu biraz kenara bırakmıştı. Övünmeyi, övülmeyi seviyordu. Toplum içinde bilimsel açıdan kendisini en üst seviyede görüyordu. Fıkıh hariç meşgul olduğu ilim dallarında hocalarının bile kendi seviyesinde olmadığını söylemesi, IX. asrın müceddidi olduğunu iddia etmesi bunun delilidir.

Suyûtî'nin eserlerindeki övünüşü okuyucunun gözünden kaçmaz. Çalışmalarının başında kendisini metheder. Bu işi en iyi kendisinin yaptığını, söz konusu çalışmanın bir benzerinin daha önce yapılmadığını iddia eder. Örneğin *İktirâh*'in mukaddimesinde böylesi bir çalışmanın daha önce yapılmadığını söyleyip övünür. Şöyle der: "Bu çok farklı ve ilginç bir yöntemle yazılıp hazırlanan, muhtevası çok hoş, yapısı latif, insan fitratının

²⁸ Şevkânî, *age.*, I/328-9. Konuyla ilgili olarak bkz. el-Kannûcî, Sıddîk b. Hasan Han, *et-Tâcu'l-Mukellel*, Beyrut-1983, s. 349-50.

²⁹ Suyûtî, *Kitâbu't-Tehaddus*, s. 155; Suyûtî, *Sâhibu Seyf alâ Sâhibi Hayf (Şerhu Makâmât içinde)*, I/561, 563

³⁰ Bkz. Sartain, *Celaeddin Suyutî'nin Hayatı*, s. 36, 39; Sabbâğ, (*Suyûtî'nin Tahzîru'l-Havâs'ına mukaddimesi*), s. 52-3.

bir benzerini görüp beğenmemesinin söz konusu olmadığı, bu tarzda daha önce yazılmamış bir eserdir. Bu ilim dalında, bu tertipte ve düzende benden önce bir başka çalışma yapılmamıştır."³¹ Benzer övünmeyi *Hasâis* mukaddimesinde görürüz: "Bu öylesine değerli bir eserdir ki, mukarreb olan insanlar kıymetini bilirler. Dopdolu bir buluttur bu. Yakın ve uzak insanlar bunun yağmuruyla hayat bulurlar. Çok hoş bir arkadaştır. Faydaları açısından inci konumundadır. Çiçekleri mis gibi kokmaktadır, ateş ve nuru etrafı aydınlatmaktadır..."³² Bir diğer eserinde de, "Allah'ın bana açtığı şu inceliğe bir bak. Tabii buna sadece dalgıç olan dalabilir"³³ derken, başka bir yerde "hadislerin irabı konusunda, geniş ve etraflı, musned'ler ve câmi'lerin bahçesine yağmur bulutu olacak, incelikleri ve ihtiyacı tam karşılayacak şekilde kuşatıcı, ilgili nakilleri ve nassları nakletmede yeterli, eşsiz her bir inciye en iyi şekilde dizen... bir eser telif etmek için istihare yaptım."³⁴ diyerek kendisini över.³⁵

Suyûtî'nin bir yönü de sert ve münakaşaya meyilli bir tabiatının olmasıydı. Pek çok insanla farklı fetvaları nedeniyle polemige girmesi sadece bilimsel görüş ayrılığıyla yorumlanamaz. Bunda Suyûtî'nin kendisini bilimsel olarak en üst noktada, diğer bilginleri de aşağı seviyede görmesi yanında tabiatının da bir parça etkisi vardı. Sırf Cevcerî'ye reddiye için onaltı risale yazmış olması bunun delilidir. O, aralarında tartışma olan konularda yalnızca kendi fetvasının doğru olduğunu savunur, diğer alimleri cehaletle ve hatta bazı durumlarda küfürle suçladığı risaleler yazardı.³⁶ *el-Hâvî li'l-Fetâvâ*'sı bu türden bir çalışmadır. Onun bizzat tanıyarak tanıttığı ve arasında problemler olan kimselerin terceme-i hallerine bakıldığında, sürtüşmeye ve cedele ne kadar meyilli olduğu daha iyi anlaşılır. Örneğin *Nazmu'l-İkyân*'da tercemelerini verdiği Burhaneddin Ebû İshak İbn Zahîra³⁷, Burhaneddin İbrahim b. Muhammed en-Nâci³⁸, Ahmed b. Ali eş-Şarmesâhî'nin³⁹ terceme-i halleri bunun örnekleridir. Bu da onun mizaç olarak Sehâvî'den fazla farklı olmadığını göstermektedir.

Suyûtî'nin mizacını daha yakından tanımak için Sehâvî'nin eleştirilerine cevap vermek üzere kaleme aldığı *el-Kâvî fi Târîhi's-Sehâvî*'ye bakmak gerekir. Suyûtî burada, Sehâvî'nin *Dav*'ını müslümanların gıybetlerini edip etlerini yemek ve olumsuz yönlerini ortaya dökmek için kaleme aldığını, müslümanların etlerini gıdası ve azığı yaptığını, yazdığı terceme-i hallerde insafli olmadığını, fikhî, nahiv ve lugatı bilmediğini, bütün bu yaptıklarının onun cehaletini ortaya koyduğunu, esasında kendisinin ilmî birikiminin yetersiz olduğunu, gece yarısında güneşin

³¹ Suyûtî, *el-İktirâh fi İlmi Usûli'n-Nahv*, hzr. Furat, Ahmed Subhî, İstanbul-1975, s. 2.

³² Suyûtî, *el-Hasâisu'l-Kubrâ*, Beyrut-Tsz., 1/2-3.

³³ Suyûtî, *Tenâsubu'd-Durer*, s. 150'den es-Sabbâğ, (Suyûtî'nin *Tahzîru'l-Havâs*'ına mukaddimesi), s. 37.

³⁴ Suyûtî, *Ukûdu'z-Zeberced fi İrâbi'l-Hadîsi'n-Nebevî*, hzr. el-Kudâh, Selmân, Beyrut-1994, 1/67.

³⁵ Kendini övmesi hususunda bkz. Şeref, Muhammed Celal, *Celaluddîn es-Suyuti: Menhecuhu ve Ârâuhu'l-Kelâmiyye*, Beyrut-Tsz., s. 13-4.

³⁶ Bkz. Sartain, *Celaleddin Suyuti'nin Hayatı*, s. 39. Tartışma yaratan fetvaları için bkz. ed-Derûbî, (Suyûtî'nin *Şerhu Makâmât*'ına mukaddimesi), 1/73.

³⁷ Suyûtî, *Nazmu'l-İkyân fi A'yâni'l-A'yân*, hzr. Philip Hitti, Beyrut-Tsz., s. 20.

³⁸ Suyûtî, *age.*, s. 27.

³⁹ Suyûtî, *age.*, s. 44.

doğmasını dileyen kimseye benzediğini, müslümanlara gerekli olanın onun tarih kitabını kaldırıp atmak olduğunu söyler⁴⁰ ve eserinde gördüğü hataları dile getirir. Bir başka eserinde de onu çok ağır ifadelerle eleştirip değersiz göstermeye çalışır ve "hadisten başka işi asla doğru düzgün yapamaz" der.⁴¹ Suyûtî aynı şeyi, edebi sanatların ve tasvirin bolca kullanıldığı bir şaheser gibi olan ve Burhâneddin İbrahim b. Abdurrahman el-Kerakî'ye (922/1516) cevap vermek üzere kaleme aldığı *Tarzu'l-İmâme fi't-Tefrika beyne'l-Makâme ve'l-Kumâme* adlı eserinde yapar. Kerakiyi her fırsatta çok ağır ifadelerle tahkir ederek eleştirir ve onun eleştirilerine tek tek cevap verir. En sonunda da kim yalan söylüyorsa Allah'ın laneti onun üzerine olsun, der.⁴²

2-*Sehâvî'nin Durumu*

Suyûtî'nin kendisini yüksek konumda görmesi, övmesi, pek çok konuda zamanın alimleriyle ihtilafa düşmesi, onunla ve yanındaki dostları ile insanlar arasında bazı problemler yaşanmasına neden olmuştur. Kanaatimizce söz konusu husumetin başka nedenleri de olabilir. Suyûtî'nin aldığı görevler, toplum nezdindeki itibarı, eserlerinin çokluğu nedeniyle büyük bir şöhrete kavuşması ister istemez kıskanılmasına ve hatalarının aranmasına neden olmuştur, denebilir.

Bu açıdan bakıldığında, *Sehâvî'nin* eleştirilerinin ne derece itibara alınabileceği konusu öncelikli olarak gözetilmesi gereken husustur. Çünkü *Sehâvî* sevdiğini yücelten, sevmediklerine ise hakaret etmekten çekinmeyen bir insandır. Bu nedenle tercemelerde orta yolu tuttuğu söylenemez. Nitekim Suyûtî'nin terceme-i halindeki "kin ve nefret" çok açık biçimde kendisini hissettirir. *Sehâvî* adeta Suyûtî'den intikam alır gibidir. Zaten bu yüzden eleştirilere maruz kalmıştır. Tarihçi İbn İyas onunla ilgili olarak "alim, fazıl, hadis ilminde üstat idi. Bir tarih eseri telif etmiştir ancak içinde insanlar hakkında pek çok nahoş şey vardır."⁴³ derken, Şevkânî de şöyle demiştir: "Suyûtî faziletlerine haset edenlerden, konumunu inkar edenlerden kurtulamamıştır. *Sehâvî* hiç şüphesiz imam olmakla birlikte, akranları arasında önde gelen insanlara saldırmaktadır. *ed-Dav'u'l-Lâmi'* eserini mütalaa eden bunu görür. Onlara bir değer vermemekte, hatta büyük kısmı onun değersiz göstermesinden kurtulamamaktadır. Ancak hocalarını, öğrencilerini, kendisinden önce dokuzuncu asrın başında vefat eden tanımadığı kimseleri, başka şehirden olanları, fayda göreceğini umduğu kimseler ile zararından korktuklarını övmektedir."⁴⁴

Şevkânî'nin bu tespiti oldukça yerinde gözükmektedir. Çünkü *Sehâvî* akranına karşı ölçüyü koruyamamış biriydi. Aşağıda olanı yüksek konuma, yukarıda olanı da aşağıya indiren bir yazar olduğunu söylemek abartı olmayacaktır. Örneğin *en-Nucûmu'z-Zâhira* müellifi Ebu'l-Mehâsin Yusuf b.

⁴⁰ Suyûtî, *el-Kâvî fi Târîhi's-Sehâvî*, II/935-8, 956.

⁴¹ Suyûtî, *Nazmu'l-İkyân*, s. 152.

⁴² Suyûtî, *Tarzu'l-İmâme*, II/816-7.

⁴³ İbn İyâs, *Bedâiu'z-Zuhûr*, III/361.

⁴⁴ Şevkânî, *el-Bedru't-Tâli'*, I/333-4, 229.

Tağrıberdî için "güzel yaşantısı olan, akli başında biri ancak (Makrîzî'den sonra Mısır'daki tarihçilerin önderi olduğu) iddiasında ahmaktır."⁴⁵ Ali b. Davud es-Sayrafi'nin terceme-i halinde "ezcümle olarak, zamanın kötülerindendir, yaşamının şöhreti nedeniyle ilave bir şeyler söylemeye gerek yok, cehaleti ise aşıkardır" der.⁴⁶ *Unvânu'z-Zemân* müellifi İbrahim b. Ömer el-Bikâî için de şunu söyler: "Allah'ın en facir kullarından. Tanımayan kimse dinden uzak olduğunu hemen anlar. Ona bakan kimse ne malı ne de namusu hususunda kendisini güvencede hissetmez."⁴⁷ İbn Haldun'un hem şahsiyetine hem de yöntemine saldırarak dehasını yıkmaya çalışması da kabul edilebilecek bir değerlendirme değildir.⁴⁸

Sehâvî'nin Suyûtî biyografisini ihtiyatlı karşılamamızı gerektiren en temel argümanlardan birisi de derslerini takip eden ve bu dönemde aralarının iyi olduğu anlaşılan Suyûtî'yi övmesidir. Görünen o ki, Suyûtî ilimde akranlarından biri olduktan sonra durum değişmiştir. Nitekim Suyûtî onun meclisine ilim almak için gelip giderken Sehâvî ondan sitayişle bahsedecektir. *et-Tıbru'l-Mesbûk fî Zeyli's-Sulûk* adlı eserinde babası Ebûbekr es-Suyûtî'nin terceme-i halinde şöyle söylemiştir: "Benim yanıma çokca gelenlerden biri olan, nazım ve nesir yoluyla yazdıklarıyla beni medheden -Allah ona bunun karşılığını versin- değerli Celaledin b. Abdirrahman'ın babası idi."⁴⁹

Suyûtî ile Sehâvî'nin şahsiyetlerini makalemiz açısından ele aldıktan sonra, Sehâvî'nin suçlamalarını da değerlendirmemiz gerekmektedir. Sehâvî, Suyûtî'ye yönelik olarak ne kadar ölçsüz ve kin dolu suçlamalarda bulunmuş olursa olsun, bir ilim adamı olarak yönelttiği bazı ithamların tetkiki gerekmektedir. Şimdi bunları ele alacağız.

3-Eserlerinin Çokluğu Meselesi

Suyûtî hakkında kalem oynatanların en şaşkınlıkları konu, onun dünyanın her tarafına yayılmış olan eserlerinin çokluğudur. Adeta "geriye birşey bırakmamış, her konuda yazmış, bilgiye dair her kapıyı çalmış ve kapının kanatlarını da sonuna dek açmıştır."⁵⁰ Bu açıdan, tüm İslami ilimler alanında en fazla eser veren kişi kimdir diye bir soru sorulacak olsa, bunun cevabı muhtemelen "Suyûtî" olacaktır.

Suyûtî yazdığı eserlerini anmaktadır. Bunların sayısı *Husnu'l-Muhâdara*'da 288'e⁵¹, *Kitâbu'l-Tehaddus*'de de 340'a ulaşmaktadır.⁵² Onun bu listesi daha sonra yazdığı eserleri içermediğinden son rakam olarak kabul edilemez. Nitekim bu husus araştırmacıların dikkatini çekmiştir ve eserlerinin listesi oluşturulmaya çalışılmıştır. Kaç eser yazdığı araştırmacıların tespitlerine göre değişmektedir.

⁴⁵ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-Lâmi'*, X/306

⁴⁶ Sehâvî, *age.*, V/218.

⁴⁷ Sehâvî, *age.*, I/103

⁴⁸ Bkz. Sehâvî, *age.*, IV/146.

⁴⁹ Sehâvî, *Kitâbu't -Tıbrî'l-Mesbûk fî Zeyli's-Sulûk*, Kahire-Tsz., s. 357.

⁵⁰ Mekrem, Abdulâlî Sâlim, *Celâluddîn es-Suyûtî ve Eseruhû fî'd-Dirâsâti'l-Luğaviyye*, Beyrut-1989, s. 187.

⁵¹ Suyûtî, *Husnu'l-Muhâdara*, I/291-4.

⁵² Suyûtî, *Kitâbu'l-Tehaddus*, s. 105-36.

Ahmed el-Haznedâr ile Muhammed İbrahim eş-Şeybânî'nin *Delîlu Mahtûtâtî's-Suyûtî ve Emâkîni Vucûdihâ* (Kuveyt-1983) adlı çalışmalarında, Suyûtî'nin dünya kütüphanelerinde bulunan eserlerinin listesi 981 olarak zikredilmekte, birkaç eserin de anıldıkları yerlerde olmadığı belirtilmektedir.⁵³ Diğer bir araştırmada ise, Suyûtî'nin kaynaklarda geçen eserlerinin sayısının 1194 olduğu, bunların 331 tanesinin basılı, 431 tanesinin ise hala yazma olarak durduğu, 432 tanesinin de elde olmadığı belirtilmiştir.⁵⁴ Dolayısıyla sağlıklı bir rakam elde etmek güçtür. Dünya kütüphanelerinde yapılacak yeni taramalar ve hazırlanan modern kataloglardan istifade etmek suretiyle, hem sağlıklı bir liste oluşturma imkanı olacak hem de tespit edilememiş eserleri gün yüzüne çıkarılacaktır.

Ortaya koyduğu eserlerin sayısına bakılınca, bugünkü teknik ve maddi imkanlara, bilgisayar teknolojisine rağmen günümüzde, onun 62 yıllık ömre sığdırdığı sayıda çalışma yapan bir insan bulunmamakta, keza araştırma müesseselerinin bu derece eser üretmekte neredeyse aciz kaldığı görülmektedir. Bu şaşırtıcı başarısını yorumlayabilmek için bazı iddialar bile ortaya atılmıştır. Bir çiftliği olduğu, burada bulunan kölelerini çeşitli ilim dallarında yazılmış eserleri toplamaları için piyasaya saldırdığı, akşamleyin bunlardan istifadeyle eser yazdığı, çok eser yazmasında bunun çok etkili olduğu, çalışmalarındaki ibarelerin aynıyla önceki eserlerde bulunmasının bunu teyit ettiği iddia edilmiştir. Benzer bir iddiada ise, hangi konuda yazılması gerekir diye düşündüğünde veya kendisinin bir konuda yazabilecek birikimde olduğunu kabul ettiğinde, öğrencilerinden birini o konuyla ilgili bilgi ve belgeleri toplamakla görevlendirdiği, bakması gereken yerleri ona söylediği dile getirilmiştir. Buna göre, öğrenci topladığı malzemenin bir eser meydana getirip Suyûtî'ye takdim ediyordu. O da bunlara hızlıca bir göz gezdiriyor, az bir şey ilave ediyor, giriş ve sonuç ekliyor, daha sonra da ismini veriyordu. Ardından da yeni çalışmayı piyasaya çıkarıyordu.⁵⁵

Durum ne olursa olsun, insanları şaşırtan eser kabarıklığı nedeniyle İbnu'l-İmâd'ın ona dair söylediği "kerameti olarak sadece titizlikle yazıp hazırladığı eserleri olsaydı, bu bile ilahî kudrete inanan kimse için yeterli bir delil olurdu."⁵⁶ sözü dikkate alınması gereken bir tespittir. Bununla beraber, eserlerinin sayısının bu derece kabarık olmasının ardındaki sebepleri araştırdığımızda karşımıza şu gerekçeler çıkmaktadır:

a) Suyûtî her ilim dalında birikimli bir insan olduğundan dolayı geniş vukufiyeti çalışmalarının çeşitliliğine yansımıştır. Hemen hemen her alanda yazdığı onlarca eser bu birikimini görmemizi kolaylaştırmaktadır. Çalışmalarını mütalaa eden kişi onun ne kadar geniş bir birikime ve ne kadar çok esere müracaat ettiğini anlar. Sonuçta bu birikim ve tetebbuatın semeresi eser olarak karşımıza çıkmıştır.

b) Suyûtî'nin elinin altında çok kaynak bulunmaktaydı. Küçük yaşta kaybettiği babası kendisine çok zengin bir kütüphane bırakmıştı. Bunun

⁵³ Bkz. Derviş, Adnan, ahlalhadeeth.com (7-Mart-2006).

⁵⁴ Tabbâ', *el-İmâmu'l-Hâfız Celâluddîn es-Suyûtî*, s. 312-3.

⁵⁵ Derviş, *adı geçen site*.

⁵⁶ İbnu'l-İmâd, *Şezerâtu'z-Zehab*, X/78.

yanında, küçüklüğünden itibaren çok değerli eserleri barındıran bir kütüphanesi bulunan Kahire'deki el-Medresetu'l-Mahmûdiyye'ye gidip gelirdi. Bunun yanında, kendisinden önce temel eserlerin ve bunların şerhlerinin yazılmış olması nedeniyle önünde çok geniş bir miras bulmaktaydı.

c) *Şerhu'l-İstiâze ve'l-Besmele* Suyûtî'nin 866 yılında yani 15 yaşındayken telif ettiği ve tamamen derleme olan ilk eseridir.⁵⁷ Bu çalışma bizlere Suyûtî'nin daha çocuk denecek yaştaki yazma merakını göstermektedir. Bu yöndeki iştiağı, birleştiği kabiliyetiyle birlikte pek çok eser yazmasında katkılı olmuştur.

d) Toplum yaşamından ve halkla içli dışlı olmaktan kendini çekmesi ilmi çalışmalara zaman ayırmasında çok yararlı olmuştur. Ayrıca tüm kaynaklar, Suyûtî'nin kırkıktan sonra toplumsal hayattan ve resmi görevlerden uzaklaşıp Ravda'da uzlete çekildiğini ve kendisini eser telifine ve ibadete verdiği, 61 yaşında vefat edene kadar bu şekilde devam ettiğini yazmaktadırlar. Bu da 21 yıl yapmaktadır. Ayrıca uzlete çekilmeden 23 yıl önce kitap telifine başladığı düşünülecek olursa 44 yılını eser telifine verdiği ortaya çıkar. Öyleyse bu derece eser yazması çok da şaşırtıcı olmamaktadır. Zamanımızda bir ilim dalında mütehassıs olan bir insan elliden fazla eser telif edebilmektedir. Suyûtî gibi pek çok ilim dalında birikimi olan ve bu zamana göre sade ve tabii bir hayat süren ve meşgalesi az olan bir insanın bu kadar eser yazmış olması anlaşılabilir olmaktadır.⁵⁸

e) Suyûtî'nin büyük emek harcıyarak sabır ve dikkatle ortaya koyduğu çalışmaları az değildir. Onun şöhretinde bu tür çalışmalarının payı gerçekten fazladır. Sahip olduğu üstün yetenek ve bunu kaleme dökme becerisi yanında geniş tetebuatıyla geriye bıraktığı çok değerli eserlerinden birkaçı şunlardır: *el-Eşbâh ve'n-Nezâir*, *el-İtkân*, *et-Tahbîr*, *ed-Durru'l-Mensûr*, *el-Muzhir*, *Lubbu'l-Elbâb*, *Buğyetu'l-Vuâz fî Tabakâti'l-Huffâz*, *Buğyetu'l-Vuât fî Tabakâti'l-Luğaviyyîn ve'n-Nuhât*, *Husnu'l-Muhâdara*, *el-Câmiu's-Sağîr*, *Cemu'l-Cevâmi'*, *Târîhu'l-Hulefâ*, *el-İktirâh*.

Ciddi emek mahsulü bu çalışmaları yanında, muhtelif konulara yayılmış çok sayıda eserinin önemli bir kısmı uzun araştırmalara dayalı çalışmalar değildir. Bunlar daha ziyade derleme, kendinden önce yazılmış olan kitaplardaki bilgileri bir araya getirip düzenleme, şerh ve özetleme çalışmalarıdır. İbn Asâkir'in *Târîhu Dimaşk*'i ile Sehâvî'nin *ed-Dav'u'l-Lâmi'*inden özetlemeyle eser telifi gibi. Keza başkalarının kitaplarını ve manzum çalışmalarını şerh etmesi de böyledir. İbn Malik'in *Elfiyye*'si ile İbn Hişam'ın *Şevâhidu'l-Muğnâ*'sine yaptığı gibi.⁵⁹

Onun eserlerine bakan kimse, ilmi hayatının başlangıcında başkalarının eserlerini özetlediğini (*Muhtasaru'l-İhyâ*, *Muhtasaru Mu'cemi'l-Buldân* gibi), ya da başkalarının eserlerini tamamladığını veya

⁵⁷ Bkz. Suyûtî, *Husnu'l-Muhâdara*, I/289; *Kitâbu't-Tehaddus*, s. 239.

⁵⁸ Bkz. Kudâh, (Suyûtî'nin *Ukûdu'z-Zeberced*'ine mukaddimesi), I/19; Sartain, *Celâleddin Suyûtî'nin Hayatı*, s. 59-76. Suyûtî ifta makamını ve tedrisi bırakmasıyla ilgili olarak bile iki risale yazmıştır: *el-Makâmetu'l-Lu'lu'iyye*; *et-Tenfîs fî'l-İ'tizâr an Terki'l-İftâ ve't-Tedris*. Bkz. ahlalhadeeth.com (7-Mart-2006).

⁵⁹ Bkz. Tabbâ', *el-İmâmu'l-Hâfiz Celâleddîn es-Suyûtî*, s. 308-9.

haşiye yazdığını (*Tekmiletu Tefsîri Celali'd-Dîn el-Mahallî, Hâşiye alâ Şuzûri'z-Zeheb* gibi) görür. Bunlar onun alıştırma dönemleri olarak kabul edilebilir. Daha sonra büyük eserler telifine başlamıştır. (*ed-Durru'l-Mensûr, el-Muzhir fi Ulûmi'l-Luğa, el-Eşbâh ve'n-Nezâir fi'n-Nahv, el-Câmiu'l-Kebîr* gibi).⁶⁰ Nitekim Abdulvahhab Abdullatif Suyûtî'nin bu kadar eser derlemeyi hayatının ilk devresinde yaptığını, ikinci devrede ise daha ziyade eserlerini telif ettiğini söyler.⁶¹

Nitekim kendi hal tercemesini anlatırken 340 eserinin listesini verir; ilginç bir tasnif ile bizim tespitimizi destekleyen bir gruplandırma yapar:

-Kendisinden önce eşi benzeri yazılmamış eserler. Mutekaddimun bu tür eserleri yazmaya muktedir olmakla birlikte buna girişmeleri nasip olmamıştır. Zamanındaki insanlar da geniş mütalaa ve zaman harcamak gerektirdiğinden dolayı bu tür çalışmalara girişemezler. *Cem'ul-Cevâmi', ed-Durru'l-Mensûr* gibi. (18 tane)

-Önemli ancak eşsiz olmayan, bir allamenin benzerini yazabileceği, bir cilt boyunda, tamamlanmış veya neredeyse tamamlanmak üzere olan eserler. *Tedrîbu'r-Râvî, el-Mu'cizât, el-Hasâisu'n-Nebeviyye* gibi. (50 tane)

-Daha küçük ebattaki önemli eserler: İki-on fasikül arası ebatta olanlar. *el-Muhezzeb fi mâ Vekaa fi'l-Kur'âni mine'l-Muarreb* gibi. (60 tane)

-Fetvalar haricindeki tek fasikül veya o civardaki eserler. *Buzûğu'l-Hilâl* gibi. (102 tane)

-Fetvalar. *Nasru's-Siddîk ale'l-Câhili'z-Zindîk* gibi. (80 tane)

-Talebeliği sırasında yazdığı ve vasat bulduğu eserler (40 tane)

-O konuyla ilgilenmeyi bıraktığı için bitiremediği eserler (83 tane)⁶²

Görüldüğü üzere eserlerinin bir kısmına değer vermezken bazılarını orta derecede görmekte, bir bölümünü de çok önemsemektedir. Bu da eserlerinin önemli bir kısmının derleme olmasından ve ciddi emek mahsulü olmamasından kaynaklanmaktadır.

Burada eserleriyle ilgili bir hususu da hatırlatmak gerekecektir: Suyûtî'nin nahiv, lugat, fikh, tefsîr, tarih, hadis, belağat, edebiyat, ilmu'l-felek, arzin tabakaları gibi farklı ilim dallarına dağılan çalışmalarının hacmi bir yaprak ile büyük ciltler arasında değişmektedir. Ayrıca 78 risalesini ihtiva eden ve fetvalar ile bağımsız araştırmalarını içeren *el-Hâvî li'l-Fetâvâ*'sında olduğu gibi, bazı eserleri esasında pek çok çalışmasının bir araya getirilmiş halidir. Suyûtî birkaç sayfalık eserleri ile müftülük

⁶⁰ Derûbî, (Suyûtî'nin *Şerhu Makâmât*'ına mukaddimesi), I/36-7.

⁶¹ Bkz. Abdullatif, Abdulvehhâb (Suyûtî'nin *Tedrîbu'r-Râvî*'sine mukaddimesi), Kahire-Tsz., s. lam.

⁶² Suyûtî, *Kitâbu't-Tehaddus*, s. 105-36; Sartain, *age.*, s. 33. Gençliğinde yazdığı bazı şerhleri de daha sonra yok eder. (*Kitâbu't-Tehaddus*, s. 238). Hocasına takdim ettiği *Şerhu'l-İstiâze ve'l-Besmele* ile *Şerhu'l-Havkale ve'l-Hay'ale* adlı eserlerini de imha etmek ister ancak bir mazereti vardır: "Her ne kadar bu iki kitap yararlı bazı bilgiler içerse de, artık onlara pek değer vermiyorum. Eğer şeyhulislam bunları okuyup üzerlerine notlar yazmamış olsaydı, bu ikisi, daha değerli olmalarına rağmen sildiğim eserlerin arasında olacaktı. Ancak hocama olan saygımdan dolayı bunları ortadan kaldıradım." Suyûtî, *age.*, s. 239; Sartain, *age.*, s. 33.

döneminde veya bunun dışında kendisine yöneltilen sorulara verdiği fetvalarını da fasikülde bir araya getiriyor ve bunlara isim veriyordu. Bu nedenle her bir çalışmasını hacimli eser olarak düşünmemek gerekir. Bununla birlikte, Suyûtî'nin eserleriyle övünmesini yermek ve bunların bir kısmının tek yaprak olduğunu söylemek kanaatimizce yerinde bir eleştiri değildir. Çünkü Suyûtî benim eserlerim 300 cildi aşmaktadır diye bir ifade kullanmamaktadır. O, sadece eserlerinin sayısının 300'den fazla olduğunu söylemektedir. Çünkü bir yaprağa da, daha fazlasına da eser denebilir.

f) Suyûtî'nin, Kayıtbay döneminin sonlarında üstlendiği ve uzun süre sürdürdüğü Baybarsiye meşyaha görevi de eser telifinde ona yardımcı olmuştur. Yöneltilen soruların çeşitliliği ile Suyûtî'deki cevapları esere dönüştürme isteği bir araya gelince, ortaya pek çok küçük çaplı çalışma çıkmıştır. Bu görev dışında, toplum nezdindeki itibarı nedeniyle sorulan sorulara verdiği cevaplar ile kendisinin ihtiyaç var diye düşünerek gündelik hayatın çeşitli alanlarıyla ilgili yazdığı eserler de olmaktadır. Bir başka ifadeyle, küçük de olsa ilmi meselelerden birini seçerek onunla ilgili müstakil bir çalışma yapmakta veya risale yazmaktaydı. Çoğu küçük çaplı olan eserlerinin pek çok konuda ve alanda olmasının bir nedeni de budur.

Örneğin Hint Sultan'ının elçisi sincap kürklü elbiseleri giymenin fihî hükümünü sorar. Zira cari olan görüşe göre bu kürkler, hayvanın kanı akıtılmadan hazırlandığı için giyilmeleri caiz değildir. Suyûtî, *Tuhfetu'l-Encâb bi Mes'ele'ti's-Sincâb* isimli risalesinde deri tabaklandığı takdirde kürkün temiz olacağını yazar ve elçinin müşkilini çözer.⁶³ Mevlidi kutlamakla ilgili bir soruya cevap vermek için de *Husnu'l-Maksid fi Ameli'l-Mevlid*'i yazar.⁶⁴ eş-Şerîf el-Curcânî'nin *Şerhu'l-Mevâkıf*'indeki hadislerin tahririnin istenmesi üzerine de *Tahrîcu Ehâdîsi Şerhi'l-Mevâkıf*'i yazar.⁶⁵

Bazen bu tür eserlerinin konuları çok farklı alanlara kayabilmekteydi. Bu da bizim onun geniş araştırmalarını takdir etmemize neden olmaktadır. Örneğin, bedene en hızlı şekilde faydalı olacak sebzelerle ilgili bir soru yöneltilmesi üzerine, yedi sebzeyle dair bir risale yazar. Tam da uzmanına geldiklerini dile getirir ve hadisler ışığında bunların insan vücuduna olan faydalarından bahseder.⁶⁶ Kendisini her alanda yetkin gördüğünden, cinsel konulara varıncaya kadar eserler yazmıştır. *el-Uss fi men re's fi'l-kuss, ez-Zencebîlu'l-Kâtî fi Vat'i Zevâti'l-Berâki, Mebâsimu's-Sabâh fi Mevâsimi'l-Hacc, Nevâdiru'l-Îk fi Ma'rifeti'n-Nîk, el-Mustazrafe fi Ahkâmi Duhûli'l-Haşefe, Nuzhetu'l-Umr fi't-Tafsîli beyne'l-Bîd ve's-Sûd ve's-Sumr, er-Rahme fi't-Tîb ve'l-Hikme* gibi.⁶⁷

g) Bazı ilim adamlarıyla girdiği ve şöhretinin artmasına neden olan tartışmalar ile farklı fetvaları, kendi görüşünü haklı çıkarmak için o konularda eserler veya reddiyeler yazmasını atışlemiştir. Nitekim Hz.

⁶³ Suyûtî, *age.*, s. 159.

⁶⁴ Bkz. Suyûtî, *Husnu'l-Maksid fi Ameli'l-Mevlid*, hzr. Mustafa Abdulkadir Atâ, Beyrut-1985, s. 41.

⁶⁵ Bkz. Suyûtî, *Tahrîcu Ehâdîsi Şerhi'l-Mevâkıf*, hzr. Yusuf Abdurrahman el-Mar'aşî, Beyrut-1986, s. 119.

⁶⁶ Bkz. Suyûtî, *el-Makâmetu'z-Zumrudiyye (Şerhu Makâmât içinde)*, I/479-98.

⁶⁷ Büyük kısmı elimizde bulunmayan bu eserlerin hepsinin veya bir kısmının gerçekten Suyûtî'ye ait olup olmadığı hususu da tartışmalıdır. Çünkü çok fazla kitap yazan müelliflere, kendilerine ait olmayan eserlerin nispet edilmesi her zaman söz konusu olabilir.

Peygamber'in uyanıkken görülebileceğini ispat etmek için Sehâvî gibi bilginlere cevap olmak üzere *Tenvîru'l-Halek* adlı eserini, Kerâkî'ye cevap vermek üzere *Tarzu'l-İmâme*'yi yazmıştır. Aynı şekilde büyük tasavvuf şairlerinden İbnu'l-Fârid'in (632/1235) *Kasîdetu't-Tâiyye*'sinin bazı dizelerinde hulul ve ittihad olduğu suçlamaları karşısında *Kam'u'l-Muâriz fî Nusreti İbni'l-Fârid* adlı eserini kaleme almıştır.⁶⁸ Cevcerî'ye cevap vermek üzere yazdığı risalelerin sayısı ise onaltıdır.⁶⁹

Suyûtî *Tarzu'l-İmâme*'de bu tür risaleleri sadece alimlerin hatalarını düzeltme amacıyla yazdığını ve bunun mükafatlandırılacak bir dini vazife olduğunu dile getirir. Ayrıca bunları hakikati ortaya çıkarmak, gerçeklerin yanlış aktarılmasını önlemek ve vakıanın kağıtlara kaydedilmesini sağlamak olduğunu dile getirir.⁷⁰

h) Tüm bu maddeler yanında atlanmaması gereken bir husus da, Suyûtî'nin övünmeyi sevmesinden ötürü konumunu yükseltmek ve övülmek için çok eser yazmaya çabaladığı ihtimalidir. Bu içgüdünün onu fazla eser telif etmeye hırslandırdığını söylemek mümkün gözükmemektedir. Kendisini müceddid olarak görmesi de bunu gerektirmekteydi, denebilir.⁷¹

4-İntihal Suçlamaları

Arap edebiyatı eleştirmenleri öteden beri şiirlerdeki çalıntılar üzerinde durmuşlar, pek çok edebi tenkit çalışmalarında bu konu ele alınmıştır. Bazı eleştirmenler bu tür hırsızlıklar için müstakil eserler bile kaleme almışlardır. Örneğin Ebû Sa'd Muhammed b. Ahmed el-Âmidî'nin, *el-İbâne an Serikâti'l-Mutenebbî'si*, Şemsuddîn en-Nevâcî'nin (860/1455) *el-Hucce fî Serikâti İbn Hucce'si* gibi. Ancak önceki alimlerin nesir veya eser çalıntı konusunda eser yazdıklarını bilmiyoruz. Bulduğumuz şeyler ise tabakat ve teracim kitaplarındaki değinilerdir. Örneğin Ebû Cafer Muhammed b. Habîb (245/859) başkalarının kitaplarını aşırıp kendine mal etmekle suçlanmıştır.⁷² Aynı şekilde Ebûbekr b. Muhammed el-Enbârî (328/940) *ez-Zâhir* adlı eserinde Ebû Talib el-Mufaddal b. Seleme'nin (291/904) *Fâhir* adlı eserini itham etmiştir. Lisânuddin b. el-Hatîb (779/1377) de, çağdaşı Halid b. İsa el-Belevî'yi *Tâcu'l-Mefrak fî Tahliyeti*

⁶⁸ İbn İyâs, *Bedâiu'z-Zuhûr*, III/48. Keza İbn Arabî'nin bazı görüşleri nedeniyle kafir olarak suçlanması karşısında, onun evliyaullahtan olduğu, bazı anlatımlarının kelimesi kelimesine anlaşılması gerektiği; ancak bunların kolayca yanlış anlaşılabilirliği için yasaklanmaları gerektiği yönünde görüş bildirir. İbn İyâs, *age.*, III/198'den Sartain, *Celâleddin Suyûtî'nin Hayatı*, s. 40-1. Reddiye sadedinde yazdığı bazı eserler için bkz. Hammûde, *Celâleddin es-Suyûtî*, s. 127-8

⁶⁹ Suyûtî, *Kitâbu't-Tehaddus*, 186-90.

⁷⁰ Suyûtî, *Tarzu'l-İmâme*, II/637, 815; Sartain, *age.*, s. 54.

Günümüzde böylesi eser telifi çok nadir olduğu için akademik olan veya olmayan eserlerin değerlendirilmeleri yeterince yapılmamaktadır. Suyûtî'nin ise kendi zamanında bunu bir görev telakki etmesi takdire şayan bir bilim insanı tavrı olarak görülmelidir.

⁷¹ Suyûtî'nin çok eser yazma gerekçeleri hususunda bkz. Ziyâde, Muhammed Mustafa, *el-Muerrihûn fî Mısra fî'l-Karnî'l-Hâmîs*, Kahire-1954, s. 65; Kamî, Abdulfazîl Fergulî, *el-Hafîz Celâleddin es-Suyûtî İmâmu'l-Muctehidîn ve'l-Muceddidîn*, Kahire-1990, s. 96-7; eş-Şurbaçî, Muhammed Yusuf, *el-İmam es-Suyûtî ve Cuhûduhû fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Dimaşk-2001, s. 183-196; el-Lehhâm, Bedîu's-Seyyid, *el-İmâmu'l-Hâfîz Celâleddin es-Suyûtî ve Cuhûduhû fî'l-Hadîs ve Ulûmih*, Dimaşk-1994, s. 174-7.

⁷² İbn Habîb, *el-Muhabber*, s. 507-8'den ed-Derûbî, (Suyûtî'nin *Şerhu Makâmât*'ina mukaddimesi), I/53-4.

Ulemâi'l-Maşrik adlı eserinde el-İmâd el-İsfehânî'nin *el-Berku's-Şâmî* adlı eserini aşırarak itham etmiştir.⁷³ Dokuzuncu asır ortalarına geldiğimizde alimler arasındaki eser çalma suçlamalarının arttığını görürüz. Örneğin Sehâvî (902/1497) Makrîzî'yi (845/1442) suçlar: "Meşhur olduktan sonra bazı eserleri oldu. Kahire'yle ilgili *Hitat* bunlardandır. Evhadî'nin (811/1408) müsveddesini ele geçirdiği için faydalı bir eserdir. Bunu almış ve az bir ilavede bulunmuştur."⁷⁴ Sehâvî, Zekerîya b. Muhammed el-Ensârî'yi de telifte hırsızlıkla suçlar.⁷⁵

Dokuzuncu asırda hırsızlık olgusunu ele alanlardan biri de Suyûtî'dir. Eser yazarla ondan çalanı ayırt edici adıyla yazdığı *el-Fârik beyne'l-Musannif ve's-Sârik*⁷⁶ adlı çalışmada hırsızlık olgusunun varlığını kaydetmiş, *el-Kâvî fî Târîhi's-Sehâvî* ile *Sâhibu Seyf alâ Sâhibi Hayf* adlı eserlerinde de buna işaret etmiştir. *Fârik*'a "Hiç şüphesiz Allah size, emanetleri ehline teslim etmenizi emretmektedir"⁷⁷ ayetiyle başlamıştır. Böylece hem çalışmalarındaki yöntemini hatırlatmış hem de kendisinden atıfta bulunmadan yararlananları itham etmiştir. Bir şahsa yönelik kaleme aldığı *Fârik*'da izzet-u ikramda bulunduğu ancak ismini vermediği bir kişinin yıllarca uğraştığı dört çalışmasını çaldığını söylemiştir: 1-*el-Mu'cizâtü'l-Kubrâ*. 2-*el-Hasâisu's-Suğrâ*. Bunları hazırlamak için yirmi yıldan fazla araştırma yaptığını söyler. Hırsızın, içlerinde ne var ne yok hepsini çaldığını belirtir. 3-*Tayyû'l-Lisân an Zemmi't-Taylasân*. 4-*Mesâlikü'l-Hunfâ fî Vâlideyyi'l-Mustafâ*: Söz konusu kişinin bu eserinden fazla aşırmadığını söyler. Bu kişinin başka eserlerini de, diğer insanların eserlerini de aşırıldığını, diğer kitaplarının da aşırma olduğunu, Kutbuddîn el-Hudayrî ile Sehâvî'nin eserlerini de arakladığını belirtir.⁷⁸

Suyûtî'nin tek bir şahsa yönelik çalışma yapması o kişinin toplum nezdinde önemli bir konumda olduğunu göstermektedir. Suyûtî'nin bahsettiğine göre, bu kişi halifenin huzurunda Suyûtî'nin eserlerinden bir şey çalmadığına yemin edecek kadar toplum önünde biridir.⁷⁹ *Fârik*'ın başında bu şahsı son derece edebî ifadelerle yermesine rağmen, muhtemelen kimi kastettiğinin ehline bilineceğini düşünerek ve de her şeye rağmen adını vermesi durumunda mahcup olacağını varsayarak ismini zikretmez. Reddiyelerinde isim zikretmiş olmasına karşın bu çalışmada muhatabın adını gizler. Suyûtî'nin ondan beklediği ise bu yaptığından tövbe etmesidir. *Fârik*'ın sonunda şöyle der: "Tüm bu olanlara rağmen, bu kişi yaptığı hıyanetten tövbe ederse bunu kabul ederiz. Eğer emaneti ehline teslim ederse bunu hoş karşılarız. Eğer dönüp kitaplarımızdan bir şey isteyecek olursa, gerekli şartı yerine getirmesi durumunda ona bunu sunarız. Bizden yaptığı pek çok nakilde olduğu gibi, bir yeri anlayamaz ve yalpalarsa anlatıp izah ederiz. Kitaplarımızdan

⁷³ el-Belevî, *Tâcu'l-Mefrak*, I/106-7 (Mukaddime)'den nakleden ed-Derûbî, *age.*, I/53-4.

⁷⁴ Sehâvî, *Kitâbu't-Tibri'l-Mesbûk fî Zeyl's-Sulûk*, Kahire-Tsz., s. 22; *ed-Dav'u'l-Lâmi*, I/358-9

⁷⁵ Sehâvî, *ed-Dav'u'l-Lâmi*, III/236. Konuyla ilgili olarak bkz. ed-Derûbî, *age.*, I/53-4.

⁷⁶ Suyûtî, *el-Fârik beyne'l-Musannif ve's-Sârik* (*Şerhu Makâmât* içinde). Hilal Nâcî'nin tahkikiyle 1989 yılında Beyrut'ta ayrı basımı yapılmıştır.

⁷⁷ 4 Nisâ 58.

⁷⁸ Suyûtî, *age.*, II/818-9, 828-9, 854; *Sâhibu Seyf*, II/562; *Ukûdu'z-Zeberced*, I/71. "Suyûtî, Burhânuddîn en-Nu'mânî'nin de mezkur dört kitabını aşırıldığını öne sürer." Bkz. ed-Derûbî, *age.*, I/54.

⁷⁹ Suyûtî, *el-Fârik*, II/854.

yaptığı nakillerde düştüğü hataları açıklar ve izah ederiz. Ancak hiyanetinde ısrar eder, suçunda devam ederse, onu aşağı konuma düşürüp sefil sayar ve hatası içinde bırakıp cahil olduğunu dile getirir, hainler güruhundan biri sayarız. Ensesine de "Allah, hainlerin tuzaklarını başariya erdirmez"⁸⁰ yazarız."⁸¹

Katip Çelebi, Suyûti'nin adını vermediği zatın (*İrşâdu's-Sârî* müellifi) Şihâbuddin Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî el-Misrî (923/1517) olduğunu söyler. Suyûti'nin, eserlerinden çalıp kaynak vermeden kullandığı için onu suçladığını, Kastallânî'nin daha sonra özür dilemek için Kahire'den Suyûti'nin evinin bulunduğu Ravda'ya kadar yaya gittiğini, kapısını çalıp "gönlünü almaya geldim" dediğini, ancak Suyûti'nin ona kapıyı açmadığını belirtir.⁸² Rivayet doğruysa, bu ve benzeri sitemler Kastallânî'yi Suyûti'nin evine sürüklemiş gözükmektedir. Bununla birlikte, Kastallânî'nin *el-Mevâhibu'l-Ledunniyye*'si ile Suyûti'nin *el-Hasâisu'l-Kubrâ*'sı arasındaki bazı mevzuların benzerliğinin bu kişinin Kastallânî olabileceğini güçlendirdiği dile getirilmiştir.⁸³

Burada bir ikileme karşı karşıya kalınmaktadır. Görüldüğü gibi, Sehâvî Suyûti'yi intihalle suçlarken, Suyûti de aynı dertten muzdariptir. Ancak Sehâvî'nin Suyûti'ye yönelik eleştirilerinin bir kısmında haset, iftira ve akranın birbirleriyle geçinememesi durumu söz konusu olsa bile, başkalarının eserlerini çaldığı, talan ettiği, intihalde bulunduğu suçlaması yabana atılacak bir iddia değildir. Suyûti'nin çok eser yazan biri olduğu göz önüne getirilecek olursa intihal iddiası dikkat çekici olmaktadır. Çok eser yazmasını gerekçelendirsek bile, bu iddia ayrıca tetkiki gerektirmektedir.

Bu suçlamanın gerçeklik payını tespit edebilmek amacıyla Suyûti'nin çalışmalarına göz gezdirdiğimizde, öne çıkan özelliklerden birisinin de nakilde dürüst olması, sözü söyleyenine nispet etmesi olduğunu görürüz. O, günümüz yazarları gibi, alıntı yaptığı kişilerin ismini verir, eserlerine bibliyografya koyar ve böylece hem seleflerine olan sadakatını gösterir hem de intihal suçlamalarından sıyrılmış olurdu. Bütün çalışmalarında bunu görmek mümkündür. Eserini hazırlarken birisinin çalışmasından istifade etmişse bunu eserin başında veya konunun geçtiği yerde mutlaka dile getirir. Özellikle küçük hacimli çalışmalarının girişlerinde eserinin konusunu belirtirken başka bir alimin şerh veya ihtisar türü bir çalışması varsa bunu belirtir. Bu açıdan kadirşinastır.⁸⁴

Örneğin *Durru's-Sehâbe fi men Dehale Mısra mine's-Sahâbe* adlı eserinde Muhammed b. Rebî' el-Cizî'nin bu konuda bir eseri olduğunu ve eserinde 140 kûsûr sahâbi zikrettiğini, bir o kadar veya daha fazla sayıda kişiyi ise tespit edemediğini, kendisinin burada onun zikrettiklerini aldığını, İbn Abdilhakem'in ve İbn Yûnus'un tarihlerinden, İbn Sa'd'ın *Tabakât*'ından, Zehebî'nin *Tecrîd*'inden ve diğer eserlerden ilave

⁸⁰ 12 Yusuf 52.

⁸¹ Suyûti, *age.*, II/854-5.

⁸² Bkz. Çelebi, Katip, *Keşfu'z-Zunûn*, Beyrut-Tsz., II/1897; Ayderûsî, *Târîhu'n-Nûri's-Safir*, s. 107; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtu'z-Zehab*, X/170.

⁸³ Muhammed Abdalbâkî ez-Zurkânî'nin *el-Mevâhibu'l-Ledunniyye*'yeye şerhi I/461, II/351'den nakleden ed-Derûbî, *age.*, I/55.

⁸⁴ Bkz. Sartain, *Celaleddin Suyuti'nin Hayatı*, s. 83.

ettikleriyle birlikte sayının 300'ü geçtiğini söyler.⁸⁵ *Tabakâtu'l-Huffâz*'ın başında da bunu Zehebî'nin *Tabakât*'ından özetlediğini ve ondan sonra gelenleri ilave ettiğini belirtir.⁸⁶ Aynı şekilde tüm cinsel konuları çok detaylı anlattığı, sihir ve hurafeler barındıran tıbbî dair kitabı *er-Rahme*'nin başında da şöyle der: "Bu kitabı Ebu't-Tayyib'in, diğer üstatların eserlerinden ve farklı kitaplardan derledim."⁸⁷ Keza hadislerin irabına yönelik olan eseri *Ukûdu'z-Zeberced fî İ'râbi'l-Hadîsi'n-Nebevî* adlı eserinin mukaddimesinde Ebu'l-Bekâ Abdullah b. Huseyn el-Ukberî'nin *İ'râbu'l-Hadîsi'n-Nebevî*'si ile Muhammed b. Abdullah İbn Mâlik et-Tâî'nin *Şevâhidu't-Tevdîh ve't-Tashîh li-Muşkilâti'l-Câmiî's-Sahîh*'ini esas aldığı belirtir.⁸⁸ Başka bir eserinde de adlarını vererek 300'den fazla cilt tutan eserleri inceleyerek bu çalışmayı hazırladığını belirtir.⁸⁹ Aynı durum *Husnu'l-Muhâdara, el-Câmiu's-Sağîr, Buğyetu'l-Vua* ve *el-İtkân* gibi hacimli eserlerinin başında da görülür. Buralarda hangi alimlerin eserlerinden yararlandığını belirtir. Esbâbu vurûde dair eserinde de bu alanda önceki alimlerden birinin eseri olduğunu ancak görmediğini söyler. Kendisinin konuyla ilgili bazı hadisleri topladığını ifade eder.⁹⁰ Dolayısıyla göremediği esere dahi atıfta bulunur.

Aynı vefakarlığı, belirttiğimiz üzere, çalışmalarının içinde de gösterir. Örneğin hadislerin irabına dair eseri *Ukûdu'z-Zeberced*'de bir hadisin irabını açıklarken iki kelimenin temyiz olduğunu söyledikten sonra *Şerhu't-Teshîl'e* atıfta bulunarak İbn Malik'in görüşünü, *el-Mufassal'a* atıfta bulunarak ez-Zemahşerî'nin yaklaşımını, Herevî'nin görüşünü, *el-Bahr'a* atıfta bulunarak Ebû Hayyân'ın yaklaşımını, Ebu'l-Bekâ'nın tercihini, *Şerhu'l-Mesâbîh'e* atıfta bulunarak et-Tûrbeştî'nin kabulünü, *Şerhu'l-Mişkât'a* atıfta bulunarak et-Tîbî'nin fikrini ve en nihayet adını vererek el-Muzhirî'nin yaklaşımını aktarır.⁹¹

Suyûtî fiili olarak yararlandığı kaynakları dile getirirken, böyle yapmak gerektiğine de zaman zaman değinir ve bunun ilmin gereği olduğunu belirtir. Bir yerde, alimlerin değerlendirmelerini sahiplerine nispet ederek verdiğini, bunun ilmin bereketi olduğunu söyler. Ayrıca bu titizliğin emanetin gereğini yerine getirmek, hıyanetten kaçınmak ile bir eserden yararlanmanın en büyük nedenlerinden biri olduğunu dile getirir.⁹²

Kendisine son derece güvenen Suyûtî başka bir yerde de hakkındaki suçlamalara cevap sadedinde "Allah ve insanlar, benim eser telif ederken, bir kitaptan bir şey naklederken, Allah'ın nimetine şükrün bir ifadesi ve de mesuliyet ve sorumluluğundan kurtulmak için mutlaka söyleyenine ve nakledenine nispet ederek naklettiğimi bilirler."⁹³ dedikten sonra

⁸⁵ Suyûtî, *Durru's-Sehâbe fî men Dehale Mısra mine's-Sahâbe*, hzr. Halid Abdulfettah Şibl, Beyrut-1997, s. 19.

⁸⁶ Suyûtî, *Tabakâtu'l-Huffâz*, Beyrut-1983, s. 11

⁸⁷ Suyûtî, *er-Rahme fî't-Tıb ve'l-Hikme*, Beyrut-1983, s. 11.

⁸⁸ Suyûtî, *Ukûdu'z-Zeberced*, I/67.

⁸⁹ Bkz. Suyûtî, *Buğyetu'l-Vuât fî Tabakâti'l-Luğaviyyîn ve'n-Nuhât*, hzr. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Beyrut-1979, I/3-6.

⁹⁰ Suyûtî, *Esbâbu Vurûdi'l-Hadîs*, thk. Yahya İsmail Ahmed, Beyrut-1984, s. 65-71.

⁹¹ Bkz. Suyûtî, *Ukûdu'z-Zeberced*, I/73-6; Kudâh, (*Ukûdu'z-Zeberced* mukaddimesi), I/18.

⁹² Bkz. Suyûtî, *age.*, I/70-1.

⁹³ Suyûtî, *Sâhibu Seyf*, I/563; *el-Kâvî fî Târîhi's-Sehâvî*, II/949-50.

kitaplarının dünyanın her tarafına yayıldığını, eğer çalınmış olsaydı bu bereketi bulamayacağını, ilahi kudretin buna imkan vermeyeceğini söyler.⁹⁴

Sehâvî'nin eleştirilerine cevap vermek üzere kaleme aldığı *el-Kâvî fi Târihi's-Sehâvî*'de intihal konusunu da ele alır. İthamlara, en uygun cevap olarak gördüğü bir ayetle başlar: "Zulüm gördükten sonra hakkını alan kimselere, işte onların aleyhine bir yol yoktur. Ancak insanlara zulmedenlere ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenlere ceza vardır. İşte acıklı azap bunlardır."⁹⁵ Bu ayeti zikretmek suretiyle başta hırsızlık suçlaması olmak üzere bütün ithamları reddettiğini baştan ortaya koyar.

Suyûtî, Sehâvî'nin *el-Hisâlu'l-Mûcibe li'z-Zilâl* gibi isimlerini vererek çalmıştır diye yönelttiği suçlamalarını da kabul etmez. Yemin ederek, argın altında gölgelenmeyi kazandıracak hasletleri toplayan *Buzûğu'l-Hilâl fi'l-Hisâli'l-Mûcibeti'z-Zilâl* çalışmasını hadis kitaplarını uzun süre taramak suretiyle hazırladığını ve yetmiş haslet topladığını, daha fazla tek madde bilmediğini belirtir. Asla görmediği Sehâvî'nin kitabını görmüş olsaydı tüm hasletleri oradan alacağını ve onun da eserinde seksen haslet zikretmiş olacağını, bütün yazarların özellikle de kendisinin bir meseleyi etraflıca ele almak istediğini söyler. Eserinde bunları seksen madde olarak toplayan ve kendisini hırsızlıkla suçlayan Sehâvî'nin iddiasında yalancı olduğunu, kendisinin İbn Hacer'in *Fihrist*'inde gölgelenmekle ilgili bir eserinin adını gördüğünü, esasında Sehâvî'nin bunu aşırıp kendine mal ettiğini ama onu suçladığını ve Sehâvî'nin ahmak bir yalancı olduğunu belirtir.⁹⁶ Allah ve insanların bildiği gibi, kendisinin eser telif ederken her hangi bir kitaptan alıntı yapması durumunda, nimete şükür ve sorumluluğundan kurtulmak için bunu müellifine nispet ettiğini de söyleyen Suyûtî, kitabını çalarak yazmış olsaydı Allah'ın onu bereketli kılmayacağını ve eserinin her tarafa yayılmamış olacağını, ilahi kudretin onu insanlardan uzak tutacağını, Sehâvî'nin eserinin ise evinden daha uzağa gitmediğini söyler.⁹⁷ Suyûtî benzer şeyleri gölgelenecek kimselere yönelik araştırma ve telifini anlattığı, Sehâvî'ye cevap verdiği *Sâhibu Seyf alâ Sâhibi Hayf* adlı çalışmasında da dile getirir.⁹⁸

Burada hatırlatılması gereken bir husus daha bulunmaktadır: Sehâvî'nin intihal edilmiştir diye isimlerini verdiği eserlerle aynı konuda hatta çok benzer isimlerde Suyûtî'nin eserleri olabilir. Ancak bu eserlerin elimizde olmaması veya hangi kütüphanede bulunduğu tespit edilememiş olmasından dolayı kabulü veya reddi mümkün olamamaktadır.

⁹⁴ Suyûtî, *age.*, I/563. Suyûtî *Muzhir*'de de 'kendisine sorulan şeyi bilmeyen ve bunu daha iyi bilen kimseye soran kimse' babında, sözü sahibine nispet etmenin ilmin bereketi ve şüküründen olduğunu, kendisinin de bir alimden nakilde bulunduğu bu hangi eserde belirttiğini açıklayarak sözü sahibine nispet ettiğini belirtir. Bkz. ahlalhadeeth.com (7-Mart-2006)

⁹⁵ 42 Şûrâ 41-2

⁹⁶ Suyûtî İbn Hacer'in *Ma'rifetu'l-Hisâli'l-Mûsile ile'z-Zilâl* adlı eserini görmediğini belirtmektedir. Bunun yanında İbn Hacer'in gölgelenecekleri 28'e çıkaran şiirlerini (bkz. İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, Beyrut-Tsz, II/144) gördüğünü, kendisinin bunlara 42 ilave yaptığını belirtmektedir. Bkz. *Sâhibu Seyf*, I/555-6, 563.

⁹⁷ Suyûtî, *el-Kâvî fi Târihi's-Sehâvî*, II/949-51.

⁹⁸ Suyûtî, *Sâhibu Seyf*, I/561-2, 565. Suyûtî daha sonra Sehâvî'nin sekseni yüze tamamladığını duyunca bunun Allah'ın dilediğine ihsan edeceği bir lütuf olduğunu söyleyecektir. I/563.

Bununla beraber Suyûtî'yi savunmamızı sağlayacak bazı dayanaklarımız vardır:

a) Aynı veya benzer isimli eser gördüğümüzde, iki eserden birinin çalıntı olduğunu düşünmek her zaman doğru olmayabilir. Zira Suyûtî dönemi derleme ve ansiklopedi dönemidir. O zamanki çalışmaların tabiatı uzun kitapları ihtisar etmek, özet kitapları şerh etmek ve talik etmek, bir konuyla ilgili bilgileri toplayıp bunları bir kitaba koymak gibi o dönemdeki ihtiyaçları karşılamaya yönelik çalışmalardı. Suyûtî de o dönem insanlarından biriydi. O da kendinden öncekilerin bıraktığı mirası toplamaya, bunları şerh etmeye, özetlemeye, talik yazmaya, istidrake yönelmişti. Zira o dönemde alimler, kendilerinden önceki alimlerin eserlerine, -alıntılar, şerh etmek, zeyl yazmak ve bazen hiçbir şey eklenmeden ihtisar etmek gibi sebeplerden dolayı- sıklıkla başvuruyorlardı. Ancak bu alıntılar o zaman hırsızlık sayılmıyordu. Dolayısıyla Şevkânî'nin deyişiyle, bu ayıp değildi. Çünkü bu, eser yazarların devam edegelen adettir. Kendisinden öncekilerin çalışmalarını özetler, açıklar ve yeri geldiğinde de itirazlar eder ve eser telif etmelerine neden olan başka sebeplerden ötürü tasarruflarda bulunurlardı.⁹⁹ Suyûtî'nin, başkalarının yaygın olmayan eserlerinden serbestçe istifade etmiş olması da kendi dönemindeki telif tarzının bir yansımasıdır. Çalışmalarının sayısal fazlalığının bir nedeni de budur. Bu nedenle onun eserlerindeki her kelimeye "geldiğiniz yere dönün" denecek olsa geriye çok az çalışma kalacağını düşünmekteyiz.

b) Sehâvî'nin bahsettiği eserlerin çoğu, hadis ve fetva derlemesidir ve bu eserler referans eserler oldukları için diğer alimlerce de kullanılmasının gerekliliği açıktır. Mesela bir fetvada istinat edilecek hadis sayısı bir veya ikidir ve alim bunları kendi mülahazasına göre ya reddedecek ya da onaylayacaktır; bu mevzuda orijinal eser vermek gerçekten güçtür. Bu nedenle söz konusu çalışmaların Suyûtî'nin çalışmalarında aynıyla yer almaları doğaldır.¹⁰⁰

c) Suyûtî'nin yaptığı alıntılarının kaynağını vermediği durumlar, muhtemelen herkesçe bilindiğini varsayabileceğimiz eserlerde söz konusu olmuştur.

5-Müceddidlik İddiası

Suyûtî, çok geniş tetebbuatı ve ortaya koyduğu eserler nedeniyle ömrünün son döneminde kendisini müctehid¹⁰¹ bunun da ötesinde bulunduğu asrın müceddidi olarak görmeye başlamıştır. *Husnu'l-Muhâdara*'da hayat hikayesini anlatırken müctehid oluşunu dile getirmiştir: "Allah'a hamdolsun şimdi bende ictihad etmekle ilgili alet ilimleri tamam olmuştur. Bunları Allah'ın nimetini anmak için zikrediyorum. Yoksa

⁹⁹ Şevkânî, *el-Bedru't-Tâli*, I/328-9.

¹⁰⁰ Bkz. Sartain, *Celaleddin Suyuti'nin Hayatı*, s. 52-3; Kudâh, (Suyûtî'nin *Ukûdu'z-Zeberced*'ine mukaddimesi), Beyrut-1994, I/19.

¹⁰¹ Suyûtî'nin 888/1483 yılında kendisini müctehid olarak gördüğü nakledilmektedir. (Bkz. ed-Derûbî, *Suyûtî'nin Şerhu Makâmât*'ına mukaddimesi, I/33). Bu da 39 yaşına tekabül etmektedir.

övünmek için veya övünerek kazanılacak bir dünyalığı elde etmek için anlatmıyorum. Çünkü kervan göçtü, yaşlılık başladı ve ömrün en güzel demleri geride kaldı. İstesem herhangi meseleyle ilgili, bu hususta sarfedilen sözleri, nakli ve kıyâsi delilleri, bu görüşleri ikmal eden hususları, bunların hilafına olan delillerle bunların cevaplarını, bu meseledeki görüşler arasındaki farklılıkları birbirleriyle muvazeneli şekilde bir eserle ortaya koyabilirim."¹⁰²

Aynı eserde Mısır'daki müctehidlere ayırdığı bölümde de, her yüzyılda bir gönderilen müctehidler Mısırlı olmasının hoş bir durum olduğunu belirtir. İlk asırda Ömer b. Abdilaziz, ikinci asırda Şâfiî..., sekizinci asırda Bulkinî'yi saydıktan sonra dokuzuncu asır başında gönderilecek olanın da Mısırlı olması muhtemeldir, der.¹⁰³ Burada sıradaki müceddidin kendisi olma ihtimaline telmihte bulunmuş olur. Başka yerlerde de bu temennisini dile getirir. *Risâletu't-Tenbie fi Men Yeb'asu'llâhû alâ Re'si'l-Mie* (Allah'ın her yüzyılın başında bu ümmete göndereceği kimseyle ilgili) risalesinde de "ilim dallarındaki eşsiz ve geniş birikimim nedeniyle, Gazâlî'nin kendisi için ümit ettiği gibi, ben de dokuzuncu asrın başında gönderilen müctehidin Allah'ın bir lütfu ve ikramı olarak ben olduğumu umuyorum." der ve faziletlerini sayar.¹⁰⁴ Bir şairinde de, Allah'ın vaadinde değişme olmayacağını, dokuzuncu asırdaki müctehidin kendisi olduğunu umduğunu, Allah'ın nimetinin inkar edilemeyeceğini söyler.¹⁰⁵

Anlaşılan o ki, Suyûtî müctehid olduğunu söylerken bazıları onun kendisini dört imam mertebesinde gördüğü iddiasını dile getirmiş olmalı ki, bunu kastetmediğini ifade etmek zorunda kalır. İmam Şa'rânî *Zeylu't-Tabakâti's-Suğrâ'sında* ondan şunu nakleder: "İnsanlar arasında, benim dört imam gibi, mutlak müctehidlik iddiasında bulunduğum haberi yayılmış. Benimle ilgili bu haber asılsızdır. Benim kastım, "müntesib müctehid"dir. Suyûtî bunu söyledikten sonra müctehidin mutlak ve müntesib olarak ikiye ayrıldığını, mutlak müctehid devrinin kapandığını ama "mutlak müntesib müctehid" müessesesinin kıyamete kadar devam edeceğini belirtir ve İbn Huzeyme, İmamul-Harameyn, İbn Dakîk el-İd gibi Şâfiî mezhebine mensup insanların bu türden olduklarını kimsenin inkar edemeyeceğini söyler.¹⁰⁶

Suyûtî nasıl bir müctehid olduğunu izah etmeye çalışsa da, müctehid olması yanında asrın müceddidi olduğunu iddia etmesi yoğun saldırıya uğramasına neden olmuştur. Kanaatimizce ona yöneltilen saldırı oklarının en temel nedeni budur. Çünkü kendisini bu makama uygun görmesi diğer

¹⁰² Suyûtî, *Husnu'l-Muhâdara*, I/290.

¹⁰³ Suyûtî, *age.*, I/283.

¹⁰⁴ Bkz. Sabbâğ, (Suyûtî'nin *Tahzîru'l-Havâs'*ına mukaddimesi, s. 39 (*Tenbie'*den naklen); Hitti, Philip K. (Suyûtî'nin *Nazmu'l-İkyân'*ına mukaddimesi), s. 17; Derviş, Adnan, *İttihâmu'l-Celâl es-Suyûtî beyne't-Tebrie ve'l-İdâne*, (el-İmâm Celâluddîn es-Suyûtî Fakîhen ve Lugaviyyen ve Muhaddisen ve Muctehiden sempozyum tebliğleri içinde), Beyrut-2001, s. 125-156.

¹⁰⁵ Bkz. el-Munâvî, Muhammed Abdurraûf, *Feydu'l-Kadîr*, Beyrut-Tsz., II/282; el-Muhibbî, Muhammed Emîn b. Fadlillah, *Hulâsatu'l-Eser fi A'yânî'l-Karnî'l-Hâdî Aşer*, Beyrut-Tsz., III/344-5.

¹⁰⁶ Atiyye, İzzet Ali, (Suyûtî'nin *Tedribu'r-Râvî'sine* mukaddimesi, Kahire-Tsz.), I/15-6; Sabbâğ, (Suyûtî'nin *Tahzîru'l-Kussâs'*ına mukaddimesi), s. 40.

bilginlerin nefretini üzerine çekmesine neden olmuştur. Nitekim daha önce aktardığımız gibi Sehâvî bunu dile getirmiştir.¹⁰⁷

Suyûtî, müctehid olduğunu ilan etmesinin ardından maruz kaldığı baskılardan ve sataşmalardan oldukça muzdarip olmuştur. Kendisinin ilmî araştırmaya olan sevgisini anlattıktan sonra müctehidlik nedeniyle suçlanması hususunda şunu söyler: "Bu yüzden cahil ve yetersiz insanlardan çok eziyet gördüm. Ancak bu, selef alimleri için Allah'ın koyduğu bir sünnettir. Ve insanların en düşük ve alt tabakalarıyla keza onların seviyesine çıkamamış ilim ehliyle müptela oluşları devam etmektedir."¹⁰⁸ Suyûtî muhaliflerinin kendisiyle münazara yapmak istemelerine de kendisini onlardan yüksekte görerek yanaşmaz ve şu cevabı verir: "Alimler, müctehidin bir mukallidle münazara yapmasını doğru bulmadığını ifade etmişlerdir. Benim münazara yapmam için iki müctehidin olması gerekir. Biri, benimle, münazara yapacak müctehid, diğeri de aramızda hakem olacak diğer müctehid."¹⁰⁹

Bu ifadelerde, Suyûtî'nin kişiliğinin ipuçlarını bulma imkanına sahibiz. Kanaatimizce, ömrünün son dönemlerine doğru müctehid/müceddid olduğunu iddia eden Suyûtî'nin gerekçesi şu idi: Yaşadığı asrın sonlarına kadar onun istediği kıvamda bir İslam aliminin gelmemiş olması yanında söz konusu hadise göre böyle birinin mutlaka çıkacak olması, kendisini buna en uygun alim olarak görmeye sevk etmiştir. Çünkü Suyûtî gerçekten de kendisini oldukça üst seviyede biri olarak görüyordu. Sehâvî ve başkaları onun ictihad edebilecek durumda olduğu iddiasını eleştirseler de İslâmî ilimlerde bu derece yoğunlaşan bir insan bunu fazlasıyla hak etmekteydi.¹¹⁰ Müceddidlik iddiası ise tamamen onun duygusal dünyasıyla ilgili bir durumdur.

6-Uyanıkken Hz. Peygamber'i Görme İmkânı

Suyûtî'nin eleştiriye uğradığı konulardan birisi de Hz. Peygamber'i vefatından sonra uyanıkken görmenin imkan dahilinde olduğundan söz etmesidir. Sehâvî onun bu yaklaşımını reddetmek için *el-İrşâd ve'l-Mev'iza li Zâimi Ru'yeti'n-Nebiyi ba'de Mevtihî fi'l-Yakaza* adlı eserini yazmış, Suyûtî de *Tenvîru'l-Halek*'i yazarak görüşünü ispat etmeye çalışmıştır. Eserin başında da ilim alanında bir birikimi olmayan bazı insanların bu konuya hayret edip inkar etmede çok ileri gittiklerini ve bunun imkansız bir şey olduğunu iddia ettiklerini söylemiştir.¹¹¹

Konumuz çerçevesinde zikredilmesi gereken bir husus da Suyûtî'nin Hz. Peygamber'i uyanıkken gördüğüne dair rivayetlerdir. Hz. Peygamber'in onu uyanıkken ziyaret ettiği ve önünde ona bazı hadislerini okuduğu nakledilmektedir. Nitekim Şa'rânî (973/1565) Suleyman el-Hudayrî'nin bizzat kendisinden şunu nakletmektedir: "Hudayriyye'de İmam Şâfiî

¹⁰⁷ Bkz. *Sehâvî, ed-Dav'u'l-Lâmi*, IV/68-9.

¹⁰⁸ Suyûtî, *Ta'rîfu'l-Fie bi Ecvibet'l-Es'ilet'l-Mie (el-Hâvî li'l-Fetâvâ içinde)*, II/532.

¹⁰⁹ Suyûtî, *Kitâbu't-Tehaddus*, s. 193.

¹¹⁰ Nitekim Şevkânî, Suyûtî'nin ictihadla ilgili ilimleri kat kat kuşattığını, bunların dışındaki ilimleri de bildiğini söyler. Bkz. *İrşâdu'l-Fuhûl ilâ Tahkiki'l-Hak min İlmi'l-Usûl*, hzr. Şa'bân, Muhammed İsmail, Kahire-1992, II/309; *el-Bedru't-Tâli*, I/334.

¹¹¹ *Suyûtî, Tenvîru'l-Halek (el-Hâvî li'l-Fetâvâ içinde)*, II/473-492.

kapısında otururken beyaz elbiseler giyinmiş, başlarının üzerinde nurdan bir bulutun olduğu bir topluluğun dağ tarafından bana doğru geldiklerini gördüm. Yanıma yaklaştıklarında baktım ki Hz. Peygamber ve sahabileri. Hemen elini öptüm. Bana "bizimle birlikte Ravda'ya gel" buyurdu. Hz. Peygamber'le birlikte Şeyh Celaleddin'in evine gittim. Rasûlullah'ın yanına çıktığı, elini öpüp sahabilerini selamladı. Sonra Hz. Peygamber'i içeri aldı ve önüne oturdu. Hz. Peygamber'e bazı hadislerini sormaya başladı. Hz. Peygamber de "Sünnetin üstadı! Sor" diyordu.¹¹²

Şa'rânî aynı yerde Suyûtî'nin yetmiş küsur kez uyanıkken Hz. Peygamber'i gördüğünü aktardıktan sonra şöyle dediğini nakletmektedir: "Hz. Peygamber'i uyanıkken gördüm. Bana 'hadis üstadı' diye seslendi. "Ben cennetlik miyim" diye sordum. 'Evet' buyurdu. 'Öncesinde bir azap olmadan mı' diye sordum. 'Senin için böyle' buyurdu.¹¹³

Şa'rânî, Suyûtî'yle ilgili olarak şunu da anlatmaktadır: "Suyûtî'nin arkadaşlarından Abdulkâdir eş-Şâzelî'de Suyûtî'nin eliyle yazılmış bir kağıt gördüm. Onu, Kayıtbay nezdinde şefaatta bulunmasını isteyen birisine göndermişti. Suyûtî bu kağıtta bizzat kendisi şöyle diyordu: "Ey kardeşim! Bilesin ki, ben şu ana kadar Rasûlullah'la uyanıkken yetmiş beş defa konuştum. Valilerin (idarecilerin) yanına girdim diye Hz. Peygamberin benden perdeleneceğinden korkmasam kaleye (saraya) çıkar, senin için sultanın yanında şefaatta bulunurdum. Muhaddislerin kendi metotlarıyla zayıf buldukları hadislerin sahih olup olmadığını tespit etme O'na muhtacım. Yani şüphelendiğim hadisleri sorup cevabını alıyorum."¹¹⁴

7-Hadis Rivayetiyle Fazla Mmeşgul Olmaması

Sehâvî'nin Suyûtî'ye yönelik suçlamalarından birisi de, onun hocalardan ilim almak yerine kitaplardan yararlandığını söylemesidir. Esasında Sehâvî'nin bu yaklaşımı Suyûtî ile Sehâvî arasındaki büyük farkı ortaya koymaktadır. Sehâvî hocalar peşinde hadis toplamaya önem verirken, Suyûtî dokuzuncu asırda bu işin artık ikinci planda kalması gerektiğini düşünmektedir. Bundan dolayıdır ki, rivayet ilmine değil de rivayetlerin sıhhat ve ravilerinin durumunu inceleyen dirayete önem vermek gerektiğini benimsemiştir. Bu hususta şöyle demektedir: "Pek çok nedenden ötürü semâ' usûlüyle hadis toplamaya özenmedim; zira dirâyetü'l-hadis ilmi üzerinde çalışıyordum. Bu alanın en önemli alimlerinden ders almıştım; bu çerçevede ders veriyor ve eser telif ediyordum. Yaptıklarım kanaatimce, hadis rivayetinden daha önemliydi. Başka bir sebep de, hadis rivayet eden hocaları, avamdan, seviyesiz insanlar, kadın ve yaşlı adamlar olarak görmem ve onlardan hadis almaya,

¹¹² eş-Şa'rânî, Abdulvehhâb, *et-Tabakâtu's-Suğrâ*, Kahire-1990, s. 28.

¹¹³ Şa'rânî, *age.*, s. 29.

¹¹⁴ eş-Şa'rânî, Abdulvehhâb, *el-Mizânü'l-Kubrâ*, Dâru'l-Fikr, Beyrut-Tsz., I/44; *et-Tabakâtu's-Suğrâ*, s. 29. Bu rivayetlerle ilgili sorumluluk Şa'rânî'ye aittir. Ancak, *Elfiyye*'yi yazmış, *Takrîb*'i şerh etmiş bir insanın batıl bir yolla hadis tashihihinin mümkün olmayacağını bilmesi beklenir. Çünkü yoğun emek harcamış olan hadisçilerin çabaları anlamsızlaşmaktadır. Ayrıca Suyûtî *Leâli*'de olduğu gibi, hadisleri başka tarikleriyle rivayet ederek destekleme uğraşı içindeyken bu yola tevessül etmesi oldukça uzak bir ihtimal olarak durmaktadır.

bir âlim olarak tenezzül etmememdi... Yine de semâ usulünü hepten terk etmedim."¹¹⁵ Bir yerde de benzer şeyler yanında kendisinin Kur'an ve hadisi anlamaya yönelik eserler kaleme aldığını; başkaları gibi her hocadan anlamaksızın hadis toplama ve herşeyi alma, başkalarında olmayan kitapları elde edip bunları kimseye vermeme peşinde koşmadığını, bu tip insanların, taşıdıkları yükten yararlanamayan merkepler gibi olduklarını belirtir.¹¹⁶

Suyûti kendisinin de belirttiği gibi, rivayeti tamamen ihmal etmemiştir. *Husnu'l-Muhâdara*'da zikrettiğine göre 600 hocadan ilim almıştır.¹¹⁷ Bunlar arasında gerek sema ve gerekse icazet yoluyla hadis aldığı hocalarının sayısı da 150 civarındadır.¹¹⁸ Ayrıca 202 eserinin rivayet ve dirayet açısından hadisle ilgili olduğunu¹¹⁹, muselselâtinin bile bulunduğu hatırlanırsa durum daha iyi anlaşılır.¹²⁰

8-Diğer Eleştiriler

Özellikle Sehâvî'nin Suyûti'ye yönelik suçlamaları bağlamında cevaplanması gereken iki suçlama daha kalmaktadır. Bunlardan birincisi, Suyûti'nin eserlerinde çokca tahrif ve tashif olduğu iddiasıdır. Kanaatimizce bu delilsiz bir iddiadır. Bununla birlikte herkes gibi Suyûti'nin de bazı hatalarının olması kaçınılmazdır.¹²¹

İkincisi de, Sehâvî'nin sadece kişisel nedenlerden ötürü Suyûti'ye yönelttiği, matematiğin kafasına girmemesi nedeniyle ahmaklıkla suçlamasıdır. Oysa, Şevkânî'nin dediği gibi, onun matematiği sevmemesi, anlamakta zorlanması zekasının olmadığı anlamına gelmez. Çünkü bu ilimle çok az sayıdaki zeki insan uğraşır. Şevkânî böyle dedikten sonra kendi dönemlerinde de durumun aynı olduğunu ekler.¹²² Bu suçlamadan Suyûti de rahatsız olmuş ve kendisini övmüştür. Matematikteki yeteneğinin bazılarının düşündüğünden fazla olduğunu, bu alanda kendi dönemindekilerin hepsinden daha iyi durumda olduğunu, diğer ilim dallarında derya gibi olması yanında matematikteki durumunun sadece Nil'e benzediğini dile getirmiştir.¹²³

¹¹⁵ Suyûti, *Kitâbu't-Tehaddus*, s. 247-8.

¹¹⁶ Suyûti, *Tedribu'r-Râvî*, I/38-9.

¹¹⁷ Suyûti, *Kitâbu't-Tehaddus*, s. 43.

¹¹⁸ Suyûti, *Husnu'l-Muhâdara*, I/290.

¹¹⁹ Kudâh, (Suyûti'nin *Ukûdu'z-Zeberced*'ine mukaddimesi), Beyrut-1994, I/16

¹²⁰ Bkz. Suyûti, *Civâdu'l-Muselselât*, thk. Muhammed Mekkî, Beyrut-2002.

¹²¹ Örnek için bkz. Şakir, Ahmed Muhammed, *el-Bâisu'l-Hasîs*, Beyrut-1408, s. 56.

¹²² Şevkânî, *el-Bedru't-Tâli*, I/332-3.

¹²³ Suyûti, *Kitâbu't-Tehaddus*, s. 203-4.

D-Sonuç

Suyûtî, eserlerinin çokluğu yanında bunların tertip açısından son derece güzel olması nedeniyle İslam dünyasında çok tutulmuştur.¹²⁴ Gayri müslim araştırmacılar bile bu hususu dile getirmişlerdir.¹²⁵ Önemli bir kısmı derleme olan çalışmalarının günümüze kazandırdığı en büyük fayda, elimizde bulunmayan kaybolmuş eserleri şerh, ihtisar veya onlardan yaptığı nakiller ile bizlere ulaştırmasıdır. Bunun yanında o, çeşitli kaynaklarda dağınık halde bulunan bilgileri bir araya getirerek bizlere büyük bir hizmet yapmıştır.

Suyûtî, sadece eserleriyle tanınan bir müellif değildir. Velûd olması yanında çağdaşı olan bilgilerle çeşitli fikhî konulardaki ihtilafları ve maruz kaldığı suçlamalarla da öne çıkmıştır. Kanaatimizce, akran olanların birbirleri hakkındaki olumsuz değerlendirmeler alınmaz şeklindeki tespit mutlak olarak doğru değildir. Çünkü bir insanı en iyi tanıyanlar onunla aynı asırda yaşayanlar, huyunu suyunu bilenlerdir. Burada gerekli olan, hüküm verirken teenni ile hareket etmek ve söylenenleri akl-ı selimle değerlendirmektir. Birbirleri hakkında söylenmiş sözlerin husumet veya aralarındaki yarıştan kaynaklanıp kaynaklanmadığı, mübalağa içerip içermediği gibi hususları göz önünde bulundurmak gerekir. Zehebî'nin ve İbn Hacer'in belirttiği gibi, akranlar arasındaki sözler bir takım arka planı olan nedenlerden kaynaklanıyorsa bunlara iltifat edilmez. Hiçbir asırda insanlar bundan kurtulabilmiş değillerdir. Şu halde bu tür durumlarda eleştirileri teenni ile karşılamak gerekir.¹²⁶ Kaldı ki, rical ve tabakat kitaplarına bakıldığında, biyografilerin ağırlıklı olarak tek taraflı olarak yazıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu ise gerek tarih yazımında ve gerekse şahısların biyografilerini tespitinde sağlıklı sonuca ulaşılmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle Sehâvî'nin veya bir başkasının, başkaları hakkında hangi gerekçeyle olursa olsun söyledikleri olumsuz sözler, üzerinde çalışılan şahsın daha iyi tanınmasına, o zaman diliminde nelerin yaşandığının anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Bu tür olumsuz yazılar en azından ortada bir sorun olduğunun görülmesini sağlamaktadır.

Konuya bu açıdan bakıldığında, Suyûtî ile çağdaşları arasındaki problemler daha iyi tahlil edilebilecektir. Buradan hareketle, Suyûtî ile diğerleri arasındaki problemlerde, farklı fetvaları yanında Suyûtî'nin kendini herkesten yukarıda görmesi çok etkili olmuştur, denebilir. Bunun yanında eserleri ve gördüğü itibar nedeniyle ulaştığı haklı şöhretin de bu

¹²⁴ Suyûtî'nin eserlerinin özellikleri için bkz. Derûbî, (Suyûtî'nin *Şerhu Makâmât*'ına mukaddimesi), I/57-9.

¹²⁵ Örneğin Reynold Nicholson (1945) "İskender çağı edebî akımların Arap dünyasında şahsında olabildiğince makes bulduğu bir insan seçmemiz istense, seçimimiz Celâluddîn es-Suyûtî olurdu." (Nicholson, *Târîhu'l-Edebi'l-Abbâsî*, trc. Safâ Hulûsî, s. 278'den ed-Derûbî, *age.*, I/38) derken, Rus müsteşrik Ignas Kratchkovski de (1951) "üç asırdan fazladır sadece Arap dünyasında değil bilakis tüm İslam dünyasında okuyuculara en yakın olan kişi odur." demiştir. Kratchkovski, *Târîhu'l-Edebi'l-Cuğrâfî*, II/488'den Derûbî, *age.*, I/38.

¹²⁶ ez-Zehabî, Muhammed b. Ahmed, *Mizânü'l-İtidâl fî Nakdi'r-Ricâl*, hzr. Ali Muhammed el-Becâvî, Beyrut-Tsz., I/111; İbn Hacer el-Askalânî, *Lisânü'l-Mizân*, Beyrut-1986, I/168.

kavgada payı olduğunu söylemek yanlış olmasa gerektir. Bu nedenle de, maruz kaldığı suçlamaların önemli bir kısmı, bilimsel temele dayanmayan ve tahkîr kastıyla yöneltilmiş suçlamalardır. Bununla birlikte eleştirilerin bir kısmı incelemeyi hak edecek düzeyde ciddi eleştirilerdir.

Sonuç olarak bu tartışmalar bize hem Sehâvî'nin hem de Suyûtî'nin sert micazlı, husumeti ileri götüren, acımasız eleştiren insanlar olduklarını, her ikisinin sözlerinin de mübalağa içerdiğini göstermiştir. Ayderûsî'nin deyişiyile, büyükler arasında olduğu üzere, Suyûtî ile Sehavi arasında da bir husumet söz konusuydu¹²⁷ ve bu alışılan bir şeydir. Ayrıca aralarındaki tartışmalar dokuzuncu asırdaki ilmî havayı tasvir etmekte, o dönem aydınlarının ilgilendikleri konuların bir kısmının neler olduğunu öğrenmemize yardımcı olmaktadır.

Şunu söylemek yerinde bir tespit olabilir: Suyûtî yerinde daha mütevazı bir alim olsaydı, muhtemelen Suyûtî'nin çektiği kadar tepki çekmezdi.¹²⁸

¹²⁷ Ayderûsî, *Tarihu'n-Nûri's-Safir*, s. 54.

¹²⁸ Bkz. Sartain, *Celaeddin Suyuti'nin Hayatı*, s. 55.